ઘણીજ ઉપયોગી.

નવી ગુજરાતી બીજા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

જેમાં ત્રીજી ચોપડીના અર્થ કવીતાની સમજ તથા
કાઠિયાવાડની ભૂગોળ તથા આંક કોષ્ટક
ધાતો વગેરે.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર
બુ. વહોરા અબદુલહુસેન આદમજી.
ભાવનગર.

પેહેલી આવૃત્તિ.

અમદાવાદ
યુનિયન પ્રેસ.
સને ૧૮૯૪. સંવત ૧૯૫૦.
કીંમત બે આના.

દોઢા.

૧	×૧॥=૧॥	૧૧	૧॥૧૬॥	૨૧	૧॥૩૧॥	૩૧	૧॥૪૬॥	૪૧	૧॥૬૧॥
૨	૧॥ ૩	૧૨	૧॥૧૮	૨૨	૧॥૩૩	૩૨	૧॥૪૮	૪૨	૧॥૬૩
૩	૧॥ ૪॥	૧૩	૧॥૧૯॥	૨૩	૧॥૩૪॥	૩૩	૧॥૪૯॥	૪૩	૧॥૬૪॥
૪	૧॥ ૬	૧૪	૧॥૨૧	૨૪	૧॥૩૬	૩૪	૧॥૫૧	૪૪	૧॥૬૬
૫	૧॥ ૭॥	૧૫	૧॥૨૨॥	૨૫	૧॥૩૭॥	૩૫	૧॥૫૨॥	૪૫	૧॥૬૭॥
૬	૧॥ ૯	૧૬	૧॥૨૪	૨૬	૧॥૩૯	૩૬	૧॥૫૪	૪૬	૧॥૬૯
૭	૧॥૧૦॥	૧૭	૧॥૨૫॥	૨૭	૧॥૪૦॥	૩૭	૧॥૫૫॥	૪૭	૧॥૭૦॥
૮	૧॥૧૨	૧૮	૧॥૨૭	૨૮	૧॥૪૨	૩૮	૧॥૫૭	૪૮	૧॥૭૨
૯	૧॥૧૩॥	૧૯	૧॥૨૮॥	૨૯	૧॥૪૩॥	૩૯	૧ ૧૫૮॥	૪૯	૧॥૭૩॥
૧૦	૧॥૧૫	૨૦	૧॥૩૦	૩૦	૧॥૪૫	૪૦	૧॥૬૦	૫૦	૧॥૭૫

દોઢા.

૫૧	૧॥૭૬॥	૬૧	૧॥૯૧॥	૭૧	૧॥૧૦૬॥	૮૧	૧॥૧૨૧॥	૯૧	૧॥૧૩૬॥
૫૨	૧॥૭૮	૬૨	૧॥૯૩	૭૨	૧॥૧૦૮	૮૨	૧॥૧૨૩	૯૨	૧॥૧૩૮
૫૩	૧॥૭૯॥	૬૩	૧॥૯૪॥	૭૩	૧॥૧૦૯॥	૮૩	૧॥૧૨૪॥	૯૩	૧॥૧૩૯॥
૫૪	૧॥૮૧	૬૪	૧॥૯૬	૭૪	૧॥૧૧૧	૮૪	૧॥૧૨૬	૯૪	૧॥૧૪૧
૫૫	૧॥૮૨॥	૬૫	૧॥૯૭॥	૭૫	૧॥૧૧૨॥	૮૫	૧॥૧૨૭॥	૯૫	૧॥૧૪૨॥
૫૬	૧॥૮૪	૬૬	૧॥૯૯	૭૬	૧॥૧૧૪	૮૬	૧॥૧૨૯	૯૬	૧॥૧૪૪
૫૭	૧॥૮૫॥	૬૭	૧॥૧૦૦॥	૭૭	૧॥૧૧૫॥	૮૭	૧॥૧૩૦॥	૯૭	૧॥૧૪૫॥
૫૮	૧॥૮૭	૬૮	૧॥૧૦૨	૭૮	૧॥૧૧૭	૮૮	૧॥૧૩૨	૯૮	૧॥૧૪૭
૫૯	૧॥૮૮॥	૬૯	૧॥૧૦૩॥	૭૯	૧॥૧૧૮॥	૮૯	૧॥૧૩૩॥	૯૯	૧॥૧૪૮॥
૬૦	૧॥૯૦	૭૦	૧॥૧૦૫	૮૦	૧॥૧૨૦	૯૦	૧॥૧૩૫	૧૦૦	૧॥૧૫૦

૧×૨॥=૨॥	૧૧ ૨॥૨૭॥	૨૧ ૨॥૫૨॥	૩૧ ૨॥૭૭॥	૪૧ ૨॥૧૦૨॥
૨ ૨॥ ૫	૧૨ ૨॥૩૦	૨૨ ૨॥૫૫	૩૨ ૨॥૮૦	૪૨ ૨॥૧૦૫
૩ ૨॥ ૭॥	૧૩ ૨॥૩૨॥	૨૩ ૨॥૫૭॥	૩૩ ૨॥૮૨॥	૪૩ ૨॥૧૦૭॥
૪ ૨॥ ૧૦	૧૪ ૨॥૩૫	૨૪ ૨॥૬૦	૩૪ ૨॥૮૫	૪૪ ૨॥૧૧૦
૫ ૨॥૧૨॥	૧૫ ૨॥૩૭॥	૨૫ ૨॥૬૨॥	૩૫ ૨॥૮૭॥	૪૫ ૨॥૧૧૨॥
૬ ૨॥૧૫	૧૬ ૨॥૪૦	૨૬ ૨॥૬૫	૩૬ ૩॥૯૦	૪૬ ૨॥૧૧૫
૭ ૨॥૧૭॥	૧૭ ૨॥૪૨॥	૨૭ ૨॥૬૭॥	૩૭ ૨॥૯૨॥	૪૭ ૨॥૧૧૭॥
૮ ૨॥૨૦	૧૮ ૨॥૪૫	૨૮ ૨॥૭૦	૩૮ ૨॥૯૫	૪૮ ૨॥૧૨૦
૯ ૨॥૨૨॥	૧૯ ૨॥૪૭॥	૨૯ ૨॥૭૨॥	૩૯ ૨॥૯૭॥	૪૯ ૨॥૧૨૨॥
૧૦ ૨॥૨૫	૨૦ ૨॥૫૦	૩૦ ૨॥૭૫	૪૦ ૨॥૧૦૦	૫૦ ૨॥૧૨૫

અઢીઆ.

૫૧૨॥૧૨૭॥	૬૧૨॥૧૫૨॥	૭૧૨॥૧૭૭॥	૮૧૨॥૨૦૨॥	૯૧૨॥૨૨૭॥
૫૨૨॥૧૩૦	૬૨૨॥૧૫૫	૭૨૨॥૧૮૦	૮૨૨॥૨૦૫	૯૨૨॥૨૩૦
૫૩૨॥૧૩૨॥	૬૩૨॥૧૫૭॥	૭૩૨॥૧૮૨॥	૮૩૨॥૨૦૭॥	૯૩૨॥૨૩૨॥
૫૪૨॥૧૩૫	૬૪૨॥૧૬૦	૭૪૨॥૧૮૫	૮૪૨॥૨૧૦	૯૪૨॥૨૩૫
૫૫૨॥૧૩૭॥	૬૫૨॥૧૬૨॥	૭૫૨॥૧૮૭॥	૮૫૨॥૨૧૨॥	૯૫૨॥૨૩૭॥
૫૬૨॥૧૪૦	૬૬૨॥૧૬૫	૭૬૨॥૧૯૦	૮૬૨॥૨૧૫	૯૬૨॥૨૪૦
૫૭૨॥૧૪૨॥	૬૭૨॥૧૬૭॥	૭૭૨॥૧૯૨॥	૮૭૨॥૨૧૭॥	૯૭૨॥૨૪૨॥
૫૮૨॥૧૪૫	૬૮૨॥૧૭૦	૭૮૨॥૧૯૫	૮૮૨॥૨૨૦	૯૮૨॥૨૪૫
૫૯૨॥૧૪૭॥	૬૯૨॥૧૭૨॥	૭૯૨॥૧૯૭॥	૮૯૨॥૨૨૨॥	૯૯૨॥૨૪૭॥
૬૦૨॥૧૫૦	૭૦૨॥૧૭૫	૮૦૨॥૨૦૦	૯૦૨॥૨૨૫	૧૦૦૨॥૨૫૦

૧×૩॥=૩॥	૧૧ ૩॥૩૮॥	૨૧ ૩॥૭૩॥	૩૧૩॥૧૦૮॥	૪૧૩॥૧૪૩॥
૨ ૩॥ ૭	૧૨ ૩॥૪૨	૨૨ ૩॥૭૭	૩૨૩॥૧૧૨	૪૨૩॥૧૪૭
૩ ૩॥૧૦॥	૧૩ ૩॥૪૫॥	૨૩ ૩॥૮૦॥	૩૩૩॥૧૧૫॥	૪૩૩॥૧૫૦॥
૪ ૩॥૧૪	૧૪ ૩॥૪૯	૨૪ ૩॥૮૪	૩૪૩॥૧૧૯	૪૪૩॥૧૫૪
૫ ૩॥૧૭॥	૧૫ ૩॥૫૨॥	૨૫ ૩॥૮૭॥	૩૫૩॥૧૨૨॥	૪૫૩॥૧૫૭॥
૬ ૩॥૨૧	૧૬ ૩॥૫૬	૨૬ ૩॥૯૧	૩૬૩॥૧૨૬	૪૬૩॥૧૬૧
૭ ૩॥૨૪॥	૧૭ ૩॥૫૯॥	૨૭ ૩॥૯૪॥	૩૭૩॥૧૨૯॥	૪૭૩॥૧૬૪॥
૮ ૩॥૨૮	૧૮ ૩॥૬૩	૨૮ ૩॥૯૮	૩૮૩॥૧૩૩	૪૮૩॥૧૬૮
૯ ૩॥૩૧॥	૧૯ ૩॥૬૬॥	૨૯૩॥૧૦૧॥	૩૯૩॥૧૩૬॥	૪૯૩॥૧૭૧॥
૧૦ ૩॥૩૫	૨૦ ૩॥૭૦	૩૦૩॥૧૦૫	૪૦૩॥૧૪૦	૫૦૩॥૧૭૫

ઊઠા.

૫૧૩॥૧૭૮॥	૬૧૩॥૨૧૩॥	૭૧૩॥૨૪૮॥	૮૧૩॥૨૮૩॥	૯૧૩॥૩૧૮॥
૫૨૩॥૧૮૨	૬૨૩॥૨૧૭	૭૨૩॥૨૫૨	૮૨૩॥૨૮૭	૯૨૩॥૩૨૨
૫૩૩॥૧૮૫॥	૬૩૩॥૨૨૦॥	૭૩૩॥૨૫૫॥	૮૩૩॥૨૯૦॥	૯૩૩॥૩૨૫॥
૫૪૩॥૧૮૯	૬૪૩॥૨૨૪	૭૪૩॥૨૫૯	૮૪૩॥૨૯૪	૯૪૩॥૩૨૯
૫૫૩॥૧૯૨॥	૬૫૩॥૨૨૭॥	૭૫૩॥૨૬૨॥	૮૫૩॥૨૯૭॥	૯૫૩॥૩૩૨॥
૫૬૩॥૧૯૬	૬૬૩॥૨૩૧	૭૬૩॥૨૬૬	૮૬૩॥૩૦૧	૯૬૩॥૩૩૬
૫૭૩॥૧૯૯॥	૬૭૩॥૨૩૪॥	૭૭૩॥૨૬૯॥	૮૭૩॥૩૦૪॥	૯૭૩॥૩૩૯॥
૫૮૩॥૨૦૩	૬૮૩॥૨૩૮	૭૮૩॥૨૭૩	૮૮૩॥૩૦૮	૯૮૩॥૩૪૩
૫૯૩॥૨૦૬॥	૬૯૩॥૨૪૧॥	૭૯૩॥૨૭૬॥	૮૯૩॥૩૧૧॥	૯૯૩॥૩૪૬॥
૬૦૩॥૨૧૦	૭૦૩॥૨૪૫	૮૦૩॥૨૮૦	૯૦૩॥૩૧૫	૧૦૦૩॥૩૫૦

૧૧૧૧×૧૨૧	૧૨૧૧–૧૩૨	૧૩૧૧–૧૪૩	૧૪૧૧–૧૫૪	૧૫૧૧–૧૬૫
૧૧૧૨ ૧૩૨	૧૨૧૨ ૧૪૪	૧૩૧૨ ૧૫૬	૧૪૧૨ ૧૬૮	૧૫૧૨ ૧૮૦
૧૧૧૩ ૧૪૩	૧૨૧૩ ૧૫૬	૧૩૧૩ ૧૬૯	૧૪૧૩ ૧૮૨	૧૫૧૩ ૧૯૫
૧૧૧૪ ૧૫૪	૧૨૧૪ ૧૬૮	૧૩૧૪ ૧૮૨	૧૪૧૪ ૧૯૬	૧૫૧૪ ૨૧૦
૧૧૧૫ ૧૬૫	૧૨૧૫ ૧૮૦	૧૩૧૫ ૧૯૫	૧૪૧૫ ૨૧૦	૧૫૧૫ ૨૨૫
૧૧૧૬ ૧૭૬	૧૨૧૬ ૧૯૨	૧૩૧૬ ૨૦૮	૧૪૧૬ ૨૨૪	૧૫૧૬ ૨૪૦
૧૧૧૭ ૧૮૭	૧૨૧૭ ૨૦૪	૧૩૧૭ ૨૨૧	૧૪૧૭ ૨૩૮	૧૫૧૭ ૨૫૫
૧૧૧૮ ૧૯૮	૧૨૧૮ ૨૧૬	૧૩૧૮ ૨૩૪	૧૪૧૮ ૨૫૨	૧૫૧૮ ૨૭૦
૧૧૧૯ ૨૦૯	૧૨૧૯ ૨૨૮	૧૩૧૯ ૨૪૭	૧૪૧૯ ૨૬૬	૧૫૧૯ ૨૮૫
૧૧૨૦ ૨૨૦	૧૨૨૦ ૨૪૦	૧૩૨૦ ૨૬૦	૧૪૨૦ ૨૮૦	૧૫૨૦ ૩૦૦

અગીઆરી.

૧૬૧૧ ૧૭૬	૧૭૧૧–૧૮૭	૧૮૧૧ ૧૯૮	૧૯૧૧–૨૦૯	૨૦૧૧–૨૨૦
૧૬૧૨ ૧૯૨	૧૭૧૨ ૨૦૪	૧૮૧૨ ૨૧૬	૧૯૧૨ ૨૨૮	૨૦૧૨ ૨૪૦
૧૬૧૩ ૨૦૮	૧૭૧૩ ૨૨૧	૧૮૧૩ ૨૩૪	૧૯૧૩ ૨૪૭	૨૦૧૩ ૨૬૦
૧૬૧૪ ૨૨૪	૧૭૧૪ ૨૩૮	૧૮૧૪ ૨૫૨	૧૯૧૪ ૨૬૬	૨૦૧૪ ૨૮૦
૧૬૧૫ ૨૪૦	૧૭૧૫ ૨૫૫	૧૮૧૫ ૨૭૦	૧૯૧૫ ૨૮૫	૨૦૧૫ ૩૦૦
૧૬૧૬ ૨૫૬	૧૭૧૬ ૨૭૨	૧૮૧૬ ૨૮૮	૧૯૧૬ ૩૦૪	૨૦૧૬ ૩૨૦
૧૬૧૭ ૨૭૨	૧૭૧૭ ૨૮૯	૧૮૧૭ ૩૦૬	૧૯૧૭ ૩૨૩	૨૦૧૭ ૩૪૦
૧૬૧૮ ૨૮૮	૧૭૧૮ ૩૦૬	૧૮૧૮ ૩૨૪	૧૯૧૮ ૩૪૨	૨૦૧૮ ૩૬૦
૧૬૧૯ ૩૦૪	૧૭૧૯ ૩૨૩	૧૮૧૯ ૩૪૨	૧૯૧૯ ૩૬૧	૨૦૧૯ ૩૮૦
૧૬૨૦ ૩૨૦	૧૭૨૦ ૩૪૦	૧૮૨૦ ૩૬૦	૧૯૨૦ ૩૮૦	૨૦૨૦ ૪૦૦

૧×૧=૧	૧૧૧૧ ૧૨૧	૨૧૨૧ ૪૪૧	૩૧૩૧ ૯૬૧	૪૧૪૧૧૬૮૧
૨ ૨ ૪	૧૨૧૨ ૧૪૪	૨૨૨૨ ૪૮૪	૩૨૩૨૧૦૨૪	૪૨૪૨૧૭૬૪
૩ ૩ ૯	૧૩૧૩ ૧૬૯	૨૩૨૩ ૫૨૯	૩૩૩૩૧૦૮૯	૪૩૪૩૧૮૪૯
૪ ૪૧૬	૧૪૧૪ ૧૯૬	૨૪૨૪ ૫૭૬	૩૪૩૪૧૧૫૬	૪૪૪૪૧૯૩૬
૫ ૫૨૫	૧૫૧૫ ૨૨૫	૨૫૨૫ ૬૨૫	૩૫૩૫૧૨૨૫	૪૫૪૫૨૦૨૫
૬ ૬૩૬	૧૬૧૬ ૨૫૬	૨૬૨૬ ૬૭૬	૩૬૩૬૧૨૯૬	૪૬૪૬૨૧૧૬
૭ ૭૪૯	૧૭૧૭ ૨૮૯	૨૭૨૭ ૭૨૯	૩૭૩૭૧૩૬૯	૪૭૪૭૨૨૦૯
૮ ૮૬૪	૧૮૧૮ ૩૨૪	૨૮૨૮ ૭૮૪	૩૮૩૮૧૪૪૪	૪૮૪૮૨૩૦૪
૯ ૯૮૧	૧૯૧૯ ૩૬૧	૨૯૨૯ ૮૪૧	૩૯૩૯૧૫૨૧	૪૯૪૯૨૪૦૧
૧૦૧૦૧૦૦	૨૦૨૦ ૪૦૦	૩૦૩૦ ૯૦૦	૪૦૪૦૧૬૦૦	૫૦૫૦૨૫૦૦

વડો એકો.

૫૧૫૧૨૬૦૧	૬૧૬૧૩૭૨૧	૭૧૭૧૫૦૪૧	૮૧૮૧૬૫૬૧	૯૧૯૧૮૨૮૧
૫૨૫૨૨૭૦૪	૬૨૬૨૩૮૪૪	૭૨૭૨૫૧૮૪	૮૨૮૨૬૭૨૪	૯૨૯૨૮૪૬૪
૫૩૫૩૨૮૦૯	૬૩૬૩૩૯૬૯	૭૩૭૩૫૩૨૯	૮૩૮૩૬૮૮૯	૯૩૯૩૮૬૪૯
૫૪૫૪૨૯૧૬	૬૪૬૪૪૦૯૬	૭૪૭૪૫૪૭૬	૮૪૮૪૭૦૫૬	૯૪૯૪૮૮૩૬
૫૫૫૫૩૦૨૫	૬૫૬૫૪૨૨૫	૭૫૭૫૫૬૨૫	૮૫૮૫૭૨૨૫	૯૫૯૫૯૦૨૫
૫૬૫૬૩૧૩૬	૬૬૬૬૪૩૫૬	૭૬૭૬૫૭૭૬	૮૬૮૬૭૩૯૬	૯૬૯૬૯૨૧૬
૫ ૫૭૩૨૪૯	૬૭૬૭૪૪૮૯	૭૭૭૭૫૯૨૯	૮૭૮૭૭૫૬૯	૯૭૯૭૯૪૦૯
૫૮૫૮૩૩૬૪	૬૮૬૮૪૬૨૪	૭૮૭૮૬૦૮૪	૮૮૮૮૭૭૪૪	૯૮૯૮૯૬૦૪
૫૯૫૯૩૪૮૧	૬૯૬૯૪૭૬૧	૭૯૭૯૬૨૪૧	૮૯૮૯૭૯૨૧	૯૯૯૯૯૮૦૧
૬૦૬૦૩૬૦૦	૭૦૭૦૪૯૦૦	૮૦૮૦૬૪૦૦	૯૦૯૦૮૧૦૦	૧૦૦૧૦૦૧૦૦૦૦

પાયા.

૧×૦।=૦।	૧૧×૦। ૨॥।	૨૧×૦।=૫।	૩૧×૦।=૭॥।	૪૧૦। ૧૦।
૨ ૦। ૦॥	૧૨ ૦। ૩	૨૨ ૦। ૫॥	૩૨ ૦। ૮	૪૨૦। ૧૦॥
૩ ૦। ૦॥।	૧૩ ૦। ૩।	૨૩ ૦। ૫॥।	૩૩ ૦। ૮।	૪૩૦। ૧૦॥।
૪ ૦। ૧	૧૪ ૦। ૩॥	૨૪ ૦। ૬	૩૪ ૦। ૮॥	૪૪૦। ૧૧
૫ ૦। ૧।	૧૫ ૦। ૩॥।	૨૫ ૦। ૬।	૩૫ ૦। ૮॥।	૪૫૦। ૧૧।
૬ ૦। ૧॥	૧૬ ૦। ૪	૨૬ ૦। ૬॥	૩૬ ૦। ૯	૪૬૦। ૧૧॥
૭ ૦। ૧॥।	૧૭ ૦। ૪।	૨૭ ૦। ૬॥।	૩૭ ૦। ૯।	૪૭૦। ૧૧॥।
૮ ૦। ૨	૧૮ ૦। ૪॥	૨૮ ૦। ૭	૩૮ ૦। ૯॥	૪૮૦। ૧૨
૯ ૦। ૨।	૧૯ ૦। ૪॥।	૨૯ ૦। ૭।	૩૯ ૦। ૯॥।	૪૯૦। ૧૨।
૧૦ ૦। ૨	૨૦ ૦। ૫	૩૦ ૦। ૭॥	૪૦ ૦। ૧૦	૫૦૦। ૧૨॥

પાયા.

૫૧૦। ૧૨॥।	૬૧૦। ૧૫।	૭૧૦। ૧૭॥।	૮૧૦। ૨૦।	૯૧૦। ૨૨॥।
૫૨૦। ૧૩	૬૨૦। ૧૫॥	૭૨૦। ૧૮	૮૨૦। ૨૦॥	૯૨૦। ૨૩
૫૩૦। ૧૩।	૬૩૦। ૧૫॥।	૭૩૦। ૧૮।	૮૩૦। ૨૦॥।	૯૩૦। ૨૩।
૫૪૦। ૧૩॥	૬૪૦। ૧૬	૭૪૦। ૧૮॥	૮૪૦। ૨૧	૯૪૦। ૨૩॥
૫૫૦। ૧૩॥।	૬૫૦। ૧૬।	૭૫૦। ૧૮॥।	૮૫૦। ૨૧।	૯૫૦। ૨૩॥।
૫૬૦। ૧૪	૬૬૦। ૧૬॥	૭૬૦। ૧૯	૮૬૦। ૨૧॥	૯૬૦। ૨૪
૫૭૦। ૧૪।	૬૭૦। ૧૬॥।	૭૭૦। ૧૯।	૮૭૦। ૨૧॥।	૯૭૦। ૨૪।
૫૮૦। ૧૪॥	૬૮૦। ૧૭	૭૭૦। ૧૯॥	૮૮૦। ૨૨	૯૮૦। ૨૪॥
૫૯૦। ૧૪॥।	૬૯૦। ૧૭।	૭૮૦। ૧૯॥।	૮૯૦। ૨૨।	૯૯૦। ૨૪॥।
૬૦૦। ૧૫	૭૦૦। ૧૭॥	૮૦૦। ૨૦	૯૦૦। ૨૨॥	૧૦૦૦। ૨૫

બીજી તથા ત્રીજીના જોડાક્ષરના શબ્દ.

અંગ્રેજી	ગૃહસ્થ	પુષ્કળ	સ્વભાવ
અક્ષરે	ચંદ્રમા-ચંપુ	પ્રસંગ	સંગ્રહ
અવસ્થા	ચિત્ત	પુરૂષ-પ્રાર્થના	સજ્જન
અલ્યા	ચિત્ર	પ્રસરે	સર્વ
અપાવ્યું	ચોખ્ખાઇ	પોષણ	સ્લેટ
અન્ન	ચીંચીં-છજ્જું	ફર્યાદ	સર્વ વ્યાપક
અષાડ	છપ્પો-છટ્ઠો	ફાવ્યો	સ્વાદ
અગ્નિ	જગ્યા-જન્મ	ફોલ્લા	સ્ત્રી
અર્થ	જગકર્ત્તા-જવલ્લે	બચ્ચાં-બ્રાહ્મણી	સ્વર
અજ્ઞાની	જોડાક્ષર-જક્કી	બિહામણી-બુટ્ટા	સ્પષ્ટ
અનુસ્વાર	ટટ્ટુ-ધર્મપુસ્તક	બિંબ-બુદ્ધિ	સામર્થ્ય
આવજ્યા	ડાહ્યાં-દક્ષિણ	બોલ્યો	સિંધુ
આવ્યું-આશિષ	નિત્યે-દુશ્મન	ભટ્ટી-ભત્રિજો	સિંહ
ઇશ્વર	દરિયો	ભાગ્યશાળી	સ્પર્શ
ઇંડાં	નિરાશ-નક્કર	ભૂપતિ	સુદ્ધાં
ઇન્સાફ	નિશાળે-નિંદે	માર્ગ-મંદિર	શિક્ષા
ઇંદ્રિયો	ન્યાલ-નિરાંત	મુદ્દલ	શુક્ર
ઊંદર	પસ્તાંય	મૂર્ખ	શુદ્ધ
ઉત્તર	પ્રાણ-પદાર્થ	મનુષ્ય	વટેમાર્ગુ
ઉગ્યા	પૂછ્યું	મિનિટ	વિશ્વવિષે
ઉચ્ચાર	પ્રાણી	મૂળાક્ષર	વિખ્યાત-વિદ્યા
કહ્યું-કૃપાળુ	પરમેશ્વર	રડ્યું ખડ્યું	વચ્ચે
ક્યારડા-કૃપણ	પૂર્વ	રાત્રે-રસ્તો	વિરામચિન્હ
કબૂતર-કોષ્ટક	પશ્ચિમ	લુચ્ચાઇ	વનસ્પતિ
કર્યું-કિલ્લા	પ્રીત	લુચ્ચી	વાયવ્ય
ખવરાવ્યાં-ક્લેશ	પંડિત	લલ્લુ-લિપિ	વિચાર્યું-વિશેષ
ગમ્યો	પ્રવાહી	સ્નેહ	વિશ્વાસ-વ્યંજન
ગ્રહ	પુણ્ય	સરસ્વતી	વસ્તુઓ

વ્યાકરણ	આવજ્યા	માન્યું	ધ્યાન
વાક્ય	લાવ્યો	ભૂંગળી	પૃથ્વી
શક્તિ	મંગાવ્યો	સોંપ્યો	દુર્લભ
શેખસલ્લી	જૂઠો	ચચ્યાર	ઝાંપો
હાલ્લું	વાળ્યો	બાસ્નો	પ્રેમ
શ્રાવણ	કાઢ્યો	પર્વ	ખોદ્યું
ત્રીજ	ઠોક્યો	કાર્તિક	ખર્ચખૂટણ
સ્વચ્છ	છુટું	શીંગડાં	છછુંદરાં
શ્વાસ	નાંખ્યું	છેલ્લી	

ધાતો.

શેરની ધાત.

શેરના અચ્છેરા	૨
શેરના પાશેરા	૪
શેરનાં નવટાંકાં	૮
શેરનાં અધોળાં	૧૬
શેરના રૂપિયાભાર	૪૦
પોણા શેરના રૂપીયાભાર	૩૦
અચ્છેરના ,,	૨૦
પાશેરના ,,	૧૦
નવટાંકના ,	૫
અધોળના ,,	૨॥

અવળી.

૨	અચ્છેરે	૧ શેર
૪	પાશેરે	૧ શેર
૮	નવટાંકે	૧ શેર
૧૬	અધોળે	૧ શેર
૪૦	રૂપયાભારે	૧ શેર
૩૦	રૂપિઆભારે	પોણોશેર
૨૦	રૂપીયાભારે	અડધો શેર
૧૦	રૂપીયાભારે	પાશેર
૫	રૂપીયાભારે	નવટાંક
૨॥	રૂપાયાભારે	અધોળ

શેરના પાશેરાની ધાત.

૧ શેરના પાશેરા	૪
૦॥। શેરના ,,	૩
૦॥ શેરના ,,	૨
૦। શેરના ,,	૧

શેરનાં અધોળાંની ધાત.

૧ શેરનાં અધોળાં	૧૬
૦॥। શેરનાં ,,	૧૨
૦॥ શેરનાં ,,	૮
૦। શેરનાં ,,	૪

શેરનાં નવટાંકાંની ધાત.

૧ શેરનાં નવટાંકાં		૮	૦ાા શેરનાં	,,	૪
૦ાાા શેરનાં	,,	૬	૦ા શેરનાં	,,	૨

મણની ધાત.

મણના અધમણીઆં	૨	૨ અધમણીએ	૧ મણ
મણના દશેરા	૪	૪ દશ શેરે	૧ મણ
મણની પાંચશેરી	૮	૮ પાંચ શેરીએ	૧ મણ
મણની અઢીશેરી	૧૬	૧૬ અઢીશેરીએ	૧ મણ
મણની સવાશેરી	૩૨	૩૨ સવાશેરીએ	૧ મણ
મણના શેર	૪૦	૪૦ શેરે	૧ મણ
પોણામણના શેર	૩૦	૩૦ શેરે	૦ાાા પોણો મણ
અધમણના ,,	૨૦	૨૦ શેરે	૦ાા અડધો મણ
પા મણના ,,	૧૦	૧૦ શેરે	૦ા પા મણ

(અવળી.)

માણીની ધાત.

માણી એકના મણ	૧૨	૧૨ મણની	૧ માણી
પોણી માણીના મણ	૯	૯ મણની	૦ાાા માણી
અડધી માણીના મણ	૬	૬ મણની	૦ાા માણી
પા માણીના મણ	૩	૩ મણની	૦ા માણી

(અવળી ધાત.)

ખાંડીની ધાત.

ખાંડી એકના મણ	૨૦	૨૦ મણે	૧ ખાંડી
પોણી ખાંડીના મણ	૧૫	૧૫ મણે	૦ાાા ખાંડી
અડધી ખાંડીના મણ	૧૦	૧૦ મણે	૦ાા ખાંડી
પા ખાંડીના મણ	૫	૫ મણે	૦ા ખાંડી

(અવળી ધાત.)

જુદાં જુદાં કોષ્ટકો.

કળશી એકના મણ		૧૬	પલ્લાના	મણ	૬॥
ખાંડી એકના	,,	૨૦	હારાના	,,	૨૧
ભારના	,,	૨૪	નાના હારાના	,,	૭
કોથળાના	,,	૫	મુડાના	,,	૪૦
બેડીઆના	,,	૩૨	મોટા મુડાના	,,	૧૦૦
ગાલ્લીના	,,	૩૦			

રૂપિયાની ધાત.

રૂપિયા એકના અડધા	૨
રૂપીયા એકનાં પાવલાં	૪
રૂપીયા એકની બેઆની	૮
રૂપીયા એકના આના	૧૬
આના એકની પાઇ	૧૨
રૂપિયા એકના પૈસા	૬૪
આના એકના પૈસા	૪

અવળી ધાત.

૨ અડધે	૧	રૂપિયો
૪ પાવલે	૧	,,
૮ બેઆનીએ	૧	,,
૧૬ આને	૧	,,
૬૪ પૈસાનો	૧	,,
૧૨ પાઇનો	૧	આનો
૪ પૈસાનો	૧	આનો

રૂપિયાનાં પાવલાંની ધાત.

૧ રૂપિયાનાં પાવલાં	૪
પોણા રૂપિયાનાં પાવલાં	૩
અડધા રૂપિયાનાં પાવલાં	૨
પા રૂપિયાનું પાવલું	૧

રૂપિયાના બે આનાની ધાત.

૧ રૂપિયાની બેઆની	૮
પોણા રૂપિયાની બેઆની	૬
અડધા રૂપિયાની બેઆની	૪
પા રૂપિઆની બેઆની	૨

રૂપિયાના આનાની ધાત.

૧ રૂપિયાના આના	૧૬
પોણા રૂપિયાના આના	૧૨
અડધા રૂપિયાના આના	૮
પા રૂપિયાના આના	

રૂપિયાના પૈસાની ધાત.

૧ રૂપિયાના પૈસા	૬૪	એક આનાના પૈસા	૪
પોણા રૂપિયાના પૈસા	૪૮	પોણા આનાના પૈસા	૩
અડધા રૂપિયાના ,,	૩૨	અડધા આનાના પૈસા	૨
પા રૂપિયાના ,,	૧૬	પા આનાનો પૈસો	૧
એઆનાના પૈસા	૮		

આનાના પાઇની ધાત.

૧ એક આનાની પાઇ	૧૨	અડધા આનાની પાઇ	૬
પોણા આનાની પાઇ	૯	પા આનાની પાઇ	૩

કળશીની ધાત.		અવળી ધાત.		
કળશી એકનાં માણાં	૧૦૦	૧૦૦ માણે	૧	કળશી
પોણી કળશીનાં માણ	૭૫	૭૫ માણે	૦॥।	કળશી
અડધી કળશીનાં ,,	૫૦	૫૦ માણે	૦॥	કળશી
પા કળશીનાં ,,	૨૫	૨૫ માણે	૦।	કળશી
માણા એકની પાલી	૫	૫ પાલીએ	૧	માણું
પાલી એકનાં પવાલાં	૪	૪ પવાલે	૧	પાલી

તોલાનો ધાત.

તોલા એકના ગદીઆણા	૨	વાલ એકની રતી	૩
તોલા એકના માસા	૧૨	રતી એકના ચોખા	૬
તોલા એકના વાલ	૩૨	રતી એકના મગ	૪
તોલા એકની રતી	૯૬		
ગદીઆણા એકના વાલ	૧૬		

દોકડાની ધાત.

રૂપિયા એકના દોકડા	૧૦૦
પોણા રૂપિયાના દોકડા	૭૫
અડધા રૂપિયાના દોકડા	૫૦
પા રૂપિયાના દોકડા	૨૫
દોકડા એકના ફોકડા	૧૦૦
દોકડા એકની બદામ	૧૬
બદામ એકની વીશવાશી	૧૬

અવળી ધાત.

૧૦૦	દોકડાનો	૧ રૂપિયો
૭૫	દોકડાનો	૦ાાા ,,
૫૦	દોકડાનો	૦ાા ,,
૨૫	દોકડાનો	૦ા ,,
૧૦૦	ફોકડાનો	૧ દોકડો
૧૬	બદામનો	૧ દોકડો
૧૬	વીશવાશીની	૧ બદામ

કોડીની ધાત.

કોડી એકનાં નંગ	૨૦
પોણી કોડીનાં નંગ	૧૫
અડધી કોડીનાં નંગ	૧૦
પા કોડીનાં નંગ	૫

અવળી ધાત.

૨૦	નંગની	૧ કોડી
૧૫	નંગની	૦ાાા કોડી
૧૦	નંગની	૦ાા કોડી
૫	નંગની	૦ા કોડી

પરચુરણ ધાતો.

ડજન એકનાં નંગ	૧૨
ગજ એકના તસુ	૨૪
ગજ એકના હાથ	૨
વીઘા એકના વસા	૨૦
વસા એકની વીશવાશી	૨૦

ગૂજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ

પાઠ ૧ લો.

આળસુ છોકરો=સુસ્ત છોકરો.
ડાઘીઓ=ડાઘા જેવો.
પાલવવું=પરવડવું.
મૂર્ખો=બેવકુફ.
આળસુ=સુસ્ત
રમતીઆળ=બહુ રમે તેવો.
પરવડવું=પાલવવું.
ઓરો=પાસે
ચોકી=પેહેરો
પંખી=બે પાંખવાવાળાં પક્ષી
ચારો=ખાવાનું.

પાઠ ૨ જો.

ઝંખવાણો=ઝાંખોપડી ગયો
જીવતર=જીવવું.
લાગલું=હમેશાં
તાકીદ=ઉતાવળ-ઝટ
નવરાશ=ફુરસદ
મચ્યાં=મંડયા
જગત=દુનીઆ
પસ્તાવો=અફસોસ=દીલગીરી

પાઠ ૩ જો.

સદાચરણ=સારીચાલ
પેહેલ=પેહેલું
સેહેલ=સેહેલું
વાણ=બોલી
જન=માણસ
કોપવું=ગુસ્સે થવું
મીઠી=સારી
ડાહ્યો=સમજુ
જન્મ=અવતાર

પાઠ ૪ થો.

વગડાઉ=જંગલી વગડાની.
ડાંસ=મચ્છર
ટુંકા=નાના
ધાર=અણી
જોરાવળ=બળવાળા, જબરા
ઓછા=થોડા
દીલ=શરીર
નર=ભાયડો-માણસ

પાઠ ૫ મો.

સ્વભાવ=પ્રકૃતિ [કરો
રાજકુંવર=રાજાનો છો-
સજા=શીક્ષા
વડાઇ=મોટાઈ
અણસમજુ=સમજણ વગરનો
યાદ રાખવું=હૈયેરાખવું
સાર=મતલબ
દંડ=ગુનાને બદલે પૈસા લેવા તે
શિક્ષા=સજા
રડતા=રોતા
ફર્યાદ=દાદ
કચેરી=દરબાર
બંધીખાને=કેદખાને

પાઠ ૬ ઠો.

ભુંડાબુંડું=નઠારે નઠારૂં
ભાખતાં=બોલતાં.
જશ=આબરૂ.
તોલ=વકર
ખોટી=અમથી
જગ=દુનીઆ
નક્કી=ખરેખર
નર નારમાં=ભાયડાબાઇડીમાં

પાઠ ૭ મો.

દેશ=મૂલક
ચાલચલગત=રીતભાત
સુરવાળ=ચોરણો
પેહેરવેશ=પેહેરવાનીરીત
મારવાડી=મારવાડના દેશના રહેનાર
ચોરણો=સુરવાળ
સાહેબ લોક=અંગ્રેજ લોક
બૈરાં=બાઇડીઓ

હબસી=શીદી
ગોરી=ધોળી

પાઠ ૮ મો.

કણ=દાણા
સંઘાત=સાથ
સંગ્રહ=એકઠું કરવું
સકાળ=સોંઘુ
અચરજ=નવાઈ
દુકાળ=દાણા પાકે નહીં તે.
પ્રધાન=વજીર
ગંજીઓ=ખડના ઢગલા
રૈયત=વસ્તી
કોઠાર=ભંડાર
પોપડો=પોડું
ચંદી=જોગાન—ચણા, બાજરો વગેરે
હેરાન=દુઃખી
ખાણ=ભોંયમાં ઉંડો ખાડો ખોદી દાણા ભરે તે
વસે=રહે
સંપે=હળીમળીને

પાઠ ૯ મો.

અસલ=પેહેલાનું
વડવાઇ=વડના રેસા
કાબર=એક જાતનું પક્ષી
ઘટા=જથો
આરામ=વીસામો
ઇમારત=મોટું મકાન
ટેટા=વડનું ફળ

પાઠ ૧૦ મો.

ડંખ=ચટકો
આંકડો=વાંકો કાંટો
વિખ=ઝેર
કપાએલું=વઢાએલું
ચાંદી=સડેલો ભાગ
ચુસવું=ચુસી લેવું
સૂજેલું=સુજી ગએલું
ઇજા=દુઃખ, પીડા
પીઠ=ખરડો, વાંસો
સંભાળીને=સાચવીને, જાળવીને

પાઠ ૧૧ મો.

વિલાયત=સાહેબ લોકનો દેશ
ખબરદાર=હોંશિયાર
સુખી=સુખવાળો
વહાલી=પ્યારી

પાઠ ૧૨ મો.

અનાજ=દાણા
પાંજરૂ=પોપટને રહેવાનું
અર્થ=મતલબ, સાર
ફળ=જમરૂખ, દાડમ વગેરે

પાઠ ૧૩ મો.

પોપટ=મધુરૂં બોલનારૂ પક્ષી
અતોલ=ઘણો
કોટે=ડોકે
કાંઠલો=કાળોપટો
નમણુ=નમેલુ
મનુષ્ય=માણસ
અથાગ=ઘણોજ
પ્રીત=હેત
ઉપજે=થાય
સુણતાં=સાંભળતાં
ધાક=બીક
અંગે=શરીરે
ધારે=માને
ધણી=માલીક
કાગ=કાગડો

પાઠ ૧૪ મો.

વચન=વેણ
માન=આવકાર
આવકાર=આદરમાન
દોંગાઇ=લુચ્ચાઇ
અસર=લાગણી
નવાઇ=અચરજ
નીવડવું=નીકળવું
માઠું=ખોટું નઠારૂં
સોબત=સગત

પાઠ ૧૫ મો.

તન=શરીર
અંતકાળ=મરવાનો વખત
પુંજી=દોલત, ધન
નીપજ=ઉપજ
ઉપજ્યો=પેદા થયો

પાઠ ૧૬ મો.

કૃપાળુ=દયાળુ

પેદાકર્યું=બનાવ્યું
કોપશે=ખીજશે
ઇશ્વર=પરમેશ્વર
જાળવે=સાચવે
રખવાળ=સંભાળ
ફિકર=ચિંતા

પાઠ ૧૭ મો.

છોબંધ=ચુનાબંધ
જથો=પાસે પાસે
હારબંધ=હારોહાર
જવલ્લે=કોઈ વખત
કોટ=કિલ્લો
અડચણ=હરકત
સહેજ=ઝટ
દરવાજા=ડેલા
હાટ=દુકાન
ચૌટું=બજાર
કસ્બો=શહેરથી નાનુંગામ

પાઠ ૧૮ મો.

આકાર=ઘાટ
ધબાકો=ધડાકો
માલૂમ=ખબર
વાસ=સુગંધ
લીસી=સુંવાળી
ઇંદ્રિયો=શરીરના પાંચ ભાગ—આંખ, નાક, જીભ, કાન, ચામડી વગેરે

પાઠ ૧૯ મો.

આંગણું=ફળીયું
કોહાણું=કોહાઈ ગએલું
રળીઆમણું=સારૂ, શોભિતું
જીવજંતુ=જીવડા
ભાજીપાલો=શાક પાંદડું
એઠવાડ=એઠું પાણી
વાડો=ઘરની પછવાડેનો ઉઘાડો ભાગ
કચરો=પુંજો
લોક=માણસ
લાજ=શરમ
વેગળે=છેટે
છોડ=નાનાં ઝાડ

પાઠ ૨૦ મો.

ચીર=લૂગડાં
મધપુડો=મધનું પોડું
રચે=બનાવે
માપ=ભરત
ખાપ=કાચ
વાંન=રંગ
સજ્જન=સારા માણસ
ચોખ્ખી=સાફ
ચીજો=જણસો
ચોક=ઘરનીવચલો ખુલ્લો ભાગ
શુદ્ધ=સાફ
ચિત્ત=મન
વળે=ઉઘડે
મનુષ્ય=માણસ
માન=આવકાર

પાઠ ૨૧ મો.

મંજલ=ખેપ
ખોંખારે=હણુહણે
બરાડે=ભાંભરે
નિર્દય=દયા વગરનો
સીમમાં=વગડામાં
ચરે=ખાય
પીઠ=વાંસો
બોજો=ભાર
વહે=લઇ જાય
માયા=હેત

પાઠ ૨૨ મો.

કાતરા=આંમલીનાં ફળ
સંગીન=મજબૂત
ચીકણું=ચીકાશવાળું
ચોખંડાં=ચારખુણાવાળા
વટેમાર્ગુ=મુસાફર
કચુકા=આમલીઆ
ચિચોડા=કચુકા
ઘટા=જથો
ગોળા=ગળીઆ

પાઠ ૨૩ મો.

અક્કલ=બુદ્ધિ
નેકે=નહી
તસુ=બેઆંગળ
નવ=નહી
મોજ=મજા
ધણેરી=ઝાઝેરી
મહાલે=ભોગવે
વિશ્વ=દુનિયા
માતા=મા

તાત=બાપ
શાણા=ડાહ્યા
વિખ્યાત=જાણીતું
નિત્ય નિત્ય=હમેશાં
ઠામની ઠામ=ઠેકાણાની ઠેકાણે

પાઠ ૨૪ મો.

ચાટલું=કાચ
ભમર=નેણ
છાજલી=છજું
રતાંધળો=રાતે દેખે નહીં તેવો
ખાળવું=અટકાવવું
સારેછે=કરેછે.
પોપચું=આંખનું બારણું
રજ=ધુળ
જતન=સાચવણ
કાણો=એક આંખે દેખે નહીં તેવો

પાઠ ૨૫ મો.

બળતણ=બાળવાનાંછાણાં લાકડાં વગેરે
લટકતાં=ટીંગાતાં
કેહેવત=કેહેણી
ચાકરી=નોકરી
ભાખરી=રોટલી
ધાન્ય=દાણા
ધાટ=ડોળ
કાજે=માટે

પાઠ ૨૬ મો.

ધરતી=જમીન, ભોંય
થોકે થોકે=ઢગલે ઢગલે
અંગ=શરીર
ખાંતે=હોંશે
થકી=થી
રાતાપીળારંગ=જુદી જુદી જાતનાં લૂગડાં
ઉપાય=ઇલાજ

પાઠ ૨૭ મો.

હાલ=હમણા
વખત=વેળા
શણગાર=પોશાક
પરઘેર=પારકેઘેર
સરસ=સારૂ
વખત=વેળા
શણગાર=પોશાક
પરઘેર=પારકા ઘેર
સરસ=સારૂ
અર્થનું=મતલબનું
પેઠ=રીત

પાઠ ૨૮ મો.

દેશાઇ=એકજાતનીઓડક
દાખલા=હીસાબ
ગમ્યો=પસંદ પડયો
ઉઠયાં=ઉભાં થયાં
છૈયાં=છોકરાં

પાઠ ૨૯ મો.

ગભરાવું=મુઝાવું
ધીરજ=હીંમત, સબુરી
ખીજયા=ભઠયા
ચાંપીને=દાબીને

પાઠ ૩૦ મો.

સંકટ=દુઃખ
પરલોક=દેવલોક
શુભ=સારૂં
સહીએ=ખમીએ
સર્વ=બધા
સદા=હમેશાં
ક્રોડ=સોલાખ
સરે=થાય
નક્કી=ખરેખર
હોડી=નાનું વહાણ
સીંધુ=દરિયો

પાઠ ૩૧ મો.

કાતરવું=કાપવું
ધાબળીઓ=કામળીઓ
કામળો=ધાબળો
ભરવાડ=ગાયો ભેંસોચારનાર
તાપ=તડકો
નીમાળાં=વાળ

પાઠ ૩૨ મો.

ઝરવું=ટપકવું
લીંબોળીઓ=લીમડાનું ફળ
રોગ=દરદ
રળીઆમણું=શોભીતું
પેટી=પટારો
વીખ=ઝેર
ઇમારત=મકાન

પાઠ ૩૩ મો.

ડુંડું=કણુસલું
પૈસાદાર=પૈસાવાળો
મસળે=ચોળે
ધાન્ય=અનાજ દાણા
ઉંબી=ડુંડી
કડબ=સુકાઇગએલાં રાડાં
બાજરીઉં=બાજરીનુંડુંડું
પુળા=ભારી

પાઠ ૩૪ મો.

બાજરીઉ=બાજરીનુંડુંડું
કણુસલું=જારનું ડુંડું
ઉપજે=થાય
શીંગ=જેમાંકઠોળ થાયછે
કઠોળ=ચ:ડદ, મગ, મઠ
તલસરા=તલના છોડ
સર્વે=બધા

પાઠ ૩૫ મો.

કિલ્લા=ગઢ કોટ,
નાળાં=નહેરાં
મરડીઆ=ધોળા કાંકરાં
પહાડ=ડુંગર
ડીલ=શરીર
ઘાસ=ખડ
એકાએક=એકદમ
ખપમાં=કામમાં
લેવાતાં=જીતાતાં

પાઠ ૩૬ મો.

રાન=વગડો
અનેક=ઘણાં
પદાર્થ=વસ્તુ, જણસ
જામફળ=જમરૂખ
ધાતુ=સોનું, રૂપુ, તાંબુ વગેરે
કચરાના=માટીના
પાળી=છરી
માણેક=એકજાતનું રતન
હીરા=એક જાતનું રતન

પાઠ ૩૭ મો.

સેવા=ચાકરી
જંપવું=નીરાંતે બેસવું
દાઝ=દયા
નીપજે=થાય
પજવતાં=હેરાન કરતાં, દુ:ખ દેતાં
સંસારમાં=દુનીઆમાં

પાઠ ૩૮ મો.

ટગમગ=ડગમગ
લાજ=શરમ
લેશ=જરા
અવસર=વખત
અમાપ=ઘણો
વેઠીને=ખમીને
સમે=વખતે
બેઘડી=થોડીવાર
આખીઉમર=જીવે ત્યાં સુધી

પાઠ ૩૯ મો.

શુળ=બાવળનો કાંટો
પુંઠીઆં=આરાનીઉપરનો ભાગ
કુમતુ=ફુલ
તુરાશ=તુરૂ
પરડાનું=બાવળના ફળનું
કુંડ=હોજ
નાઇડી=જેની અંદરધરો રહે તે
ઉતરડવું=ઉતડી લેવું
આરા=પઇડાની વચમાંના લાકડાના કટકા
બાળાં=સાફ કર્યા વગરનાં ચામડાં

પાઠ ૪૦ મો.

તુરંગ=વીચાર
બહોળાં=ઝાઝાં
શેખસલી=ખોટા વીચાર કરનારો
ધુણાવવું=હલાવવું
ગાડવો=ઠીકરાનો ઘડો
માલીક=ધણી
વેપાર=રોજગાર
ચૌટું=બજાર

પાઠ ૪૧ મો.

માળીલેવું=વળીઓઉપર વાંસજડીને નળીયાં ચડાવવાં
ચણતર=ચણવું
હાટડાં=તાકાં
ભોંયરૂં=ભોંયની અંદરનું ઘાબું
વળીઓ=સાગના લાંબા

પાતળા સોટા
ઓશરી=ઘરનીમોઢા આગળનો ભાગ
છોવરાવવું=ચુનો દેવડાવવો
કોથો=છીંદરી
વાંસ=વાંસડા
સાટું=કબુલત
મોભ=છાપરાના વચમાં જાડુમોટુંલાકડુંનાંખેતે

પાઠ ૪૨ મો.

બીરાજવું=શોભવુ
મજાગરા=બરડવાં
છજુ=વાછટીઊ
ચોરસાં=ચોખંડી ઈંટો
છોલાણું=ચુનો દેવડાવવો
પાટડા=મેડો જડવાનેઆડું લાકડું ચોખંડુ નાંખે તે.
સાગ=એકજાતનું લાકડુ
લુહાર=લોઢાનો સામાન ઘડનાર કારીગર

પાઠ ૪૩ મો.

છજાં=વાછંટીયાં
છાજે=શોભે
રૂડાં=સારાં
બીરાજે=શોભે
ઘડયાં=બનાવ્યાં
રસોડાં=રાધણીઆં
રૂપાળાં=સારાં
દીસે=દેખાય
ચુનાળાં=ચુનો દીધેલાં.
તુટે=ભાંગે
નીર=પાણી
મીઠાં=સારાં
શુદ્ધ=ચોખ્ખાં
શુડા=એક જાતનું પક્ષી કાંઠલા વગરના પોપટ
મેના=એક જાતનું પક્ષી
સેજ=પલંગ
ગલીચા=એક જાતનું પાથરણું
બીછાવી=પાથરી
ભૂપતિ=રાજા
ચિત્ર=છબી
ભલાં=સારાં

પાઠ ૪૪ મો.

સજડ=મજબૂત
હણહણવું=ખોખારવું
નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં.
દાઢ=બેવડા દાંત
ડાચું=જડબું
વાચા=બોલી

પાઠ ૪૫ મો.

છેલાઇ=બડાઇ
પગરખાં=મોજડી
ખીજવવું=ચીડાવવું
અડફટ=અટવાઇને
પછડાઇને=પડીને
અટવાઈને=ગોટવાઇને

પાઠ ૪૬ મો.

અદેખાં=ખારીલાં
ખારીલાં=ઝેરીલાં
અવતરવું=જનમવું.
કુરકુરીયાં=ગલુડીઆં
ગેલ=રમત
ભોટીલાં=નાનાં કુરકુરીયાં

પાઠ ૪૭ મો.

ખીલવું=ઉઘડવું
અંગ=શરીર.
નરી=એકલી
મરી=તીખાં

પાઠ ૪૮ મો.

લાગલાગટ=હમેશા
ખસખસ=અફીણનાં બી
ફણગો=કોંટો
ટેટા=વડનું ફળ
રોપીએ=વાવીએ
સીંચવું=પાણીપાવું

પાઠ ૪૯ મો.

વહેળો=નદી
તેડે=કાંઠે
ઉપકાર=આભાર
ચટકો=બચકું
બદલો=સાટું
ઝાંપ=ઝાળ.
આબરૂ=ઇજ્જત

પાઠ ૫૦ મો.

કયારડા=કેરા
પરાળ=ડાંગરનું ખડ
છાલાં=છોતરાં
ચોખા=ભાત
તરૂ=ઘાસના છોડ
ડાંગર=જેમાંથી ચોખા નીકળે તે

પાઠ ૫૧ મો.

બિલાડી=મિંદડી
માંજરી=ભુરી
ઘીઆળું=ઘીવાળું
તલપ=ઠેકડો
તીણા=ઝીણા
લૂખું=ઘીવગરનું
બગાડ=નુકશાન
સૂઝે=દેખાય

પાઠ ૫૨ મો

બીકણ=બીએ તેવો.
સોડમાં=પડખામાં
કાદવ=ગારો
મળી=એકઠા થઈ

પાઠ ૫૩ મો.

દરિયો=સમુદ્ર
અગરિયો=મીઠું પકવનાર
રાશ=મીઠાના ઢગલા
કયારા=મોટા ને પહોળા ખાડા
અગર=મીઠું પકવવાની જગા
ઉસરડવું=ભેગું કરવું.
મટોડી=માટી

પાઠ ૫૪ મો.

ભણીગણી=હોશીઆર થઇને
મેડીઓ=માળ
નાકે=મોઢે
પ્રમાણે=રીતે
એકીવારે=એક સામટું

પાઠ ૫૫ મો.

પથ=રસ્તો
પંડિત=વિદ્વાન
નીપજે=થાય
લહીઓ=સારા અક્ષર વાળો
ખર=ગધેડો
અભ્યાસથી=મહાવરાથી
એંધાણ=નિશાન
છેદાય=કપાય

પાઠ ૫૬ મો.

જંગાલ=તાંબાનો કાટ
કાટ=મેલ
નરી=એકલી
જવલ્લે=કોઈ વખત
તોલ=વજન
માંજી=ઉટકી
ઝાંખુ=તેજવગરનુ
ચળકતું=શોભીતું

પાઠ ૫૭ મો.

ગદીઆણો=૧૬ વાલ.
ઓગળવુ=પીગળવું
વરક=ધાતુનાં બહુ પાતળાં પાનાં
તાવ=તાસ
વાળ=મોવાળા
મસ=ઘણો
આંચ=દેવતાની ગરમી.

પાઠ ૫૮ મો.

અચંબો=નવાઇ
છેડવું=ખીજવવું
સંપસંપીને=હળીમળીને
ટેકો=આધાર
નબળા=બળવગરના

પાઠ ૫૯ મો

ટીખળી=મશકરાં
નીરાંત=સુખ
માંકડાં=રાતા મોના વાંદરાં
ભુસ્કા=કુદકા
લટકાવી=ટીંગાવી
ચીડાય=ખીજવાય

પાઠ ૬૦ મો.

ચંડાળ=પાપી
ઈન્સાફ=ન્યાય
દયા=રેહેમ
શાહેદ=શાહીદી
અરે=દયા
ગળેપડવું=જથાવીપડવું.
હાથઉઠાવું છું=મારો નથી એમ કહું છું
હવાલે કર્યા=સોંપીદીધા

શીક્ષા=સજા

પાઠ ૬૧ મો.

અઠવાડીઊ=સાતદહાડા
વેળા=વખત
પહોર=દહાડાનો ચોથો ભાગ
સરત=ધ્યાન
રવી=સૂરજ
પખવાડીઉં=પંદર દીવસનું
વરસ=બાર મહિના

પાઠ ૬૨ મો.

મહીનો=૩૦ દિવસ
મધરાત=અડધી રાત
દહાડો=બાર કલાક
દિવસ=૨૪ કલાક

પાઠ ૬૩ મો.

વા=પવન
શીશી=બાટલી
વીંજણો=પંખો
બફારો=ધામ
પવન=વ ટોળીઓ

પાઠ ૬૪ મો.

નાદ=સાદ
ધ્રુજવું=થરથરવું
લેહેરો=મોજાં
જુક્તિ=કળા
ઇશારત=સમસ્યા
ગતી=ચાલવું
પ્રવાહી=જેનોરેલોચાલે તે
સાદ=નાદ
મુગા=બોલી શકેનહીં તે
ઘાટ=ડોળ
જન્મબેહેરાં=અવતરે ત્યાંથી બેહેર

પાઠ ૬૫ મો.

ટાટ=ગુણીયા
કાગદી=કાગળ વેચનાર
બેળ=લાહી
ધા=૨૪ કાગળ
ઘુંટવું=હલાવવું
સાહેબખાની=ઉંચી જાતનો કાગળ
ડોળીદેવું=એકસ કરી દેવું
સફેદ=ધોળો
કરકરા=ખડબચડા
ફુટીનીકળે=એક બાજુએ લખેલું બીજી બાજુએ દેખાય તે

પાઠ ૬૬ મો.

દેશાવર=પરદેશ
ઝળઝળીઆં=આંસુ
અભણ=ભણ્યા વગરનો
મથાળું=ટોચ=ઉપલે છેડેથી
ફાળ=બીક
ઠોઠમોઠ=અભણ
નામું=નામ લખવાં
પસ્તાવો=અફસોશ
માઠી=ખરાબ
લાજીમરવું=શરમ

પાઠ ૬૭ મો.

મૂર્ખાઇ=બેવકુફાઇ
નિશાની=એંધાણ
સાર=સારૂં
અસાર=નઠારૂં
જન=માણસ
મૂર્ખ=બેવકુફ
અભીમાન=અહંકાર
ઉર=મન
અપાર=ઘણો
જગમાં=દુનીઆમાં
સરદાર=ઉપરી
વહેમ=શક
વડી=મોટી
બકતો=લવલવાટ કરતો
રાય=રાજા

પાઠ ૬૮ મો.

વૈતરૂ=મજુરી
આળોટવું=સૂઇ જવું
અમીર=મોટો પૈસાદાર
દાબડો=ડબો
લાજ=શરમ
ગુણ=ફાયદો

પાઠ ૬૯મો.

દેહેલું=દરવાજો
ન્યાલ=ઘણા પૈસાવાળો
ભત્રીજો=ભાઈનો દીકરો
પૈસો=ધન
ઠેકાણું=ઠામ

પાઠ ૭૦ મો.

શેતૂર=એક જાતનું ઝાડ
ખદખદતું=ઉનુંઉનું
પતંગીઉં=ફુદું
તાંતણો=દોરો
હીરાગળ=રેશમી
અઓટીઆં=રેશમી મૂગટા
મૂગટા=રેશમી અઓટીઆં
ગજીઆણી=ગજ પનાનું રેશમી લૂગડું
કોશેટા=હીરથી વીંટાએલો કીડો
હીર=રેશમ
મશરૂ=એક જાતનું રેશમી લૂગડું

પાઠ ૭૧ મો.

માતેલો=ફાટેલો
સાંઢ=આખલો.
નબળો=દુબળો
આંટો=ફેરો
તોબા=ત્રાયત્રાય
તુચ્છ=હલકો.
અહંકાર=ગર્વ
ધરાઇને=ખુબ ખાઇને
પલકમાં=થોડીવારમાં
નીચ=હલકો.
વેદના=પીડા

પાઠ ૭૨ મો.

કરોળીઓ=એક જાતનો જીવડો
હરાવવું=હઠાવવું
બહેકવું=ફાટીજવું
જીતવું=જીતીલેવું
શેર=૪૦ રૂ. ભાર.
જાળું=કરોળીઆનું ઘર.

પાઠ ૭૩ મો.

કોમળ=નાજુક
રમૂજી=આનંદી
ચંચળ=હુશીઆર
રૂવાંટાં=બહુઝીણા વાળ
પંજો=થાપો

પાઠ ૭૪ મો.

પાપ=નઠારૂં કામ
દદીઓ=પડીઓ
છેતરવું=ઠગવું
ચુકવવું=ભૂલવવું
સંતાડવું=છાનું રાખવું
કરડી=માઠી
ડીલબગડયું=માંદોપડેલો
સરત=ધ્યાન

પાઠ ૭૫ મો.

તરતું=પાણી ઉપર રહેતું
ટંકોટંક=મથોમથ
જોશી=જોશ જોનાર
ડુબીજવું=બુડીજવું
પળ=ઘડીનો૬૦મો ભાગ
મંદિર=દેવળ
કાઇક=ઘાત
વેહે=નાનુંકાણું

પાઠ ૭૬ મો.

ભારેઘાતુ=ઘણી કિંમત વાળી
મહોર=પંદર રૂપીઆનું નાણું
કસબ=તાર
પાલવ=છેડો
વેઢ=આંગળીમાં પહેરવાનું ઘરેણું
કંદોરો=કેડમાં પહેરવાનું ઘરેણું
મોંઘી=ઘણી કિંમતવાળી

પાઠ ૭૭ મો.

નાખુશ=નારાજ
ટટાર=સીધા
પોતીકા=પોતાના
ખુશ=રાજી

પાઠ ૭૮ મો.

વાચા=બોલી
ભાન ખબર
અક્કલ=બુદ્ધિ

પાઠ ૭૯ મો.

કાંચળી=કાપડું
પીઅર=માના બાપનુંઘર
મોસાળ=મામાનું ઘર
ઠેસ=ઠોકર

પાઠ ૮૦ મો.

લડે=બાઝે

સબળો=ગધો
શોક=દિલગીર
લાજ=આબરૂ
નીંદે=ખોદણી કરે
બળવંત=બળવાળા
સદા=હમેશાં
લેશ=જરા
ક્લેશ=કજીઓ
હળતા=હળીમળીનેરહેવું
માતા=મા

પાઠ ૮૧ મો.

ટપકાં=ટીપાં
ધુમર=છેટેથીધુમાડા જેવું દેખાવું
ઝમવું=ટપકવું
કરા ઠરીગએલાપાણીના ગાંગડા
બરફ=ઠરી ગએલું પાણી
રૂપ=આકાર
ઠીબ=ઠીબડું
ઝાકળ=રાતેઘાસકેઝાડના પાંદડાઉપરમોતીનાદાણા જેવું દેખાય છે તે

પાઠ ૮૨ મો.

સાપ=એરૂ
મધ્યમ=સાધારણ
પુષ્કળ=ઘણું
થેલી=કોથળી
પ્રસરે=ફેલાય

પાઠ ૮૩ મો.

સિંહ=કેશવાળો વાઘ
જીવતદાન=જીવનુ દાન
મહારાજ=મોટારાજા
કાલાવાલા=કરગરવું
સામર્થ્ય=બળ
શેખી=બડાઈ
ઘેલો=ગાંડો

પાઠ ૮૪ મો.

હાજર=તૈયાર
તરણું=તરખલું
બજાવશે=કરશે
દાસ=ચાકર
ફાંફાં=ગોથાં
જાળ=ફાંસો

પાઠ ૮૫ મો.

બોયાં=શણના છોડની સાંટી
સાંઠીઓ=સોંટીઓ
રેસા=દોરા
સૂતળી=શણની દોરી
સોટી=સાંઠા
દીવાસળી=દીવો કરવાની સળી
ટાટપટી=સૂતળીના વણેલા ગુણીઆ
માણસપુર=માણસ જેવડા ઉંચા

પાઠ ૮૬ મો.

શીઆળવાં=બીકણ જનાવર

ભુંગળાં=ભુંગળી જેવું
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
બોડ=બોભોંયમાં ઉંડો ખાડો
ખંડેર=પડી ગએલાં ઘર
નુકશાન=બગાડ

પાઠ ૮૭ મો.

લોભીઓ=કંજૂસ
જમણવાર=જમવાનું
પડપૂછ=પૂછગાછ
લાભ=ફાયદો

પાઠ ૮૮ મો.

ધુતારા=ઠગારા
નાદાન=મૂરખ
આદમી=મરદ
વસતા=રહેતા

પાઠ ૮૯ મો.

વાણ=ભીંડીની કાથી
કોહવરાવીને=સડીગએલું
ટકાઉ=મજબૂત

પાઠ ૯૦ મો.

ખુંધ=કોંટ
રણ=રેતીનું મેદાન
રેતાળ=રેતીવાળી જમીન
ચરબી=ધોળો ને ચીકણો ઘી જેવો પદાર્થ
પોષણ=ગુજરાન
સંદેશો=ખબર લઇ જવા
મુસાફરી=બીજે દેશફરવું
સાંઢણી=બહુ ઝડપથી ચા

લનારી ઉંટડી
તરેહવાર=નવાઇ જેવું

પાઠ ૯૧ મો.

વનસ્પતિ=ઝાડપાલો લીલોતરી
વેલા=ભોંય ઉપર પથરાએલા છોડ
બટાટા=સુરણ રતાળુ શકરીયા ભોયમાં થાયતે
તાંદળજો=મેથી–એકજાતની ભાજી
કંદ=ભોયમાં થાય તે
પોઈ=એકજાતનાં પાંદડાં
બાફીને=રાંધીને
અળવી=એક જાતની ભાજી

પાઠ ૯૨ મો.

સેકટો=સરગુઓ
અગથીઓ=એક જાતનું ઝાડ
કડો=એક જાતનું ઝાડ
લીલવા=લીલા દાણા

પાઠ ૯૩ મો.

પાર=કાંઠો
માછી=માછલાં પકડનાર
સઢ=વહાણ ચલાવવાને માટે મોટી ચાદરો જેવાં લૂગડાં બાંધે તે
મછવો=હોડી
સામાન=જણસ
તોપ=મોટી બંદુક
ખારવા=વહાણ હાંકનાર
ભાગ્યે=કોઇ વખત
હંકારવું=ચલાવવું
હલેસાં=ધક્કા

પાઠ ૯૪ મો.

બીહામણી=બીક લાગે તેવી
મધમાખ=મધ કરનારી માખી
રાની=વગડાઉ
મધપૂડો=મધનું પોડું
વાળ=મોવાળા

પાઠ ૯૫ મો.

ભચરડીને=ભોંશીને
માણસપર=માણસને મારવા
જાવલ્લે=કોઇ વખત
છેડશે=ખીજવશે
કેડે=વાંસે

પાઠ ૯૬ મો.

હલકી ધાતુ=થોડી કીમત વાળુ
મેળવણી=ભેગ
કંસારા=તાંબા પીતળનાં વાસણ ઘડનારા
કલઈઘડા=કલઈનાં વાસણના બનાવનારા
ભેગ=મેળવણી

પાઠ ૯૭ મો.

ગોળીઓ=નાની ગોળી
છરા=બંદુકમાં નાખવાની ગોળીઓ
બંદુક=પીસ્તોલ
કાંઠાલેઢું=ચીનાઇ પતરાં
સિંદુર=સીસાના કાટનું બનાવે છે તે

પાઠ ૯૮ મો.

મોસમ=રત
આંબાગાળો=આંબા આવવાનો વખત
કુંપળ=ફણગો
મોર=આંબાનાં ફુલ
રત=મોસમ
તડબુચ=ટેટી=એક જાતનું ચીભડું
કલ્લોલ=આનંદ
ટોકા=મધુરથી ગાવું
રાએણ=રાણું

પાઠ ૯૯ મો.

ઘમઘોર=અંધારૂં
વીજળી=આકાશમાંહેનો તાપ
ચમકારા=ઝબકારા
કડાકા=કાટકા
ગર્જના=ગાજવીજ અવાજ
કાટકો=કડાકો
પૂર=ઘણા જોસભેર પાણીનું આવવુ.

દુકાળ=નઠારૂ વરસ
હેલી=બે ત્રણ દહાડાસુધી પાણીનું પડવું
રળિયામણું=શોભીતું

પાઠ ૧૦૦ મો.

કપાસીઆ=કપાસનાંબી
ઢુંઠવાવું=ટાઢે ઠરવું
કાલાં=સુકાએલા જીંડવા
હિમ=ઠાર
ડગલી=ગરમ કપડું
સઘડી=ચુલો
તેજાનો=ગરમ મશાલો તજ લવીંગ તીખાંજાયફળ વગેરે
તાપણી=તાપવું તે
કુંડાળુ=ફરતો આંટો
બિચારાં=બાપડાં

પાઠ ૧૦૧ મો.

ચુડા=બલોયા
દુશ્મન=શત્રુ
સુંઢ=હાથીનું નાક
રમકડાં=રમવાની વસ્તુ
પીઠ=વાંસો
અટપટી=છુટે નહીંએવી

પાઠ ૧૦૨ જો.

છત=વધારો
ભઠ્ઠી=ભાઠી
ગોતર=કઠોળનો ભુકો
લોંદો=લચકો
પણો=ઝીણી રેતી
ચોકઠું=ઇંટ પાડવાનું ચાર ખુણાવાળું થાય છે તે
અલગ જૂદું

પાઠ ૧૦૩ જો.

કોલ=ચુનાનોગારોકે ધુળનો ગારો
છો=ચુનો
મટોડી=માટી

પાઠ ૧૦૪ થો.

ખલાશી=ખારવો.
વહેરવું=કાપવું
કામડા=વાંસડાની ખપાટો
મોતીઆં=નેવાનીનીચેનો ભાગ
કરાઈ=લાકડાં વહેરનાર
પકવાસા=લાંબીલાકડાની ચીપો
સરડવું=બાંધીલેવું
ભારોટીઆં=પાટડા
લગ=આડી

પાઠ ૧૦૫ મો.

ઓજાર=હથીઆર
ગજવેલ=ખરૂં લોઢું
કહોડ=લુહારની પેઢી જે ઠેકાણેલુહારઘડેતે જગા
એરણ=જેનાપર મૂકીને ઘાટ ઘડે તે
ધમણ=ધમવાનું
બરડવાં=મજાગરા

પાઠ ૧૦૬ ઠો.

ઠેઠ=મથાળે
સાંસા=મુસીબત હરકત
નિરાશ=આશા વગરનો
ગબડવું=ઢળી પડવું
સાંકડો=બહુ નાનો
નિકાલ=છુટકો
અડોઅડ=પાસેપાસે
લાગ=તક

પાઠ ૧૦૭ મો.

તમાસો=ખેલ
ચતુરાઇ=ડહાપણ
વખાણવું=વખાણ કરવાં
વેગળેથી=છેટેથી
દૂરથી=છેટેથી
વાહ=સાબાશ

પાઠ ૧૦૮ મો.

જીંડવાં=કાલાં
રેંટીઓ=રૂ કાંતવાનો સંચો
ચરખો=રૂને કપાશીઆ નોખા પાડવાનો સંચો
ખાદી=પાણકોરૂ
સૂતરાઉ=સૂતરનું લૂગડું
મલમલ=ઝીણું લૂગડું
પોત=બોજ
માદરપાટ=એક જાતનું લૂગડું
છીંદડી=ચુંદડી
મરી=તીખા

પાઠ ૧૦૯ મો.

બિંબ=આકાર
લાલાશ=રતાશ
કરોડ=સો લાખ
ગાઉ=૨ મૈલ

પાઠ ૧૧૦ મો.

અળાયો=વાંકો લીટો
દર્પણ=ચાટલું
પુનમ=જે દહાડે ચંદ્રમા ગોળ દેખાય તે
ચકતાજેવો=કાચજેવો

પાઠ ૧૧૧ મો.

ઘડીઆળ=વખત જાણવાનું યંત્ર
મધરાત=અડધી રાત
કલાક=અવર
મિનિટ=કલાકનો ૬૦મો ભાગ
અવર=કલાક
અંગ્રેજી=અંગ્રેજ લોકની

પાઠ ૧૧૨ મો.

આભલાં=વાદળાં
ગ્રહ=જેનું તેજ સ્થિર હોય તે
જલદ=ઉતાવળ
અજ્ઞાન=અણસમજુ
ફાળ=બીક
સેંકડો=સો,હજારો,ઘણા

પાઠ ૧૧૩ મો.

ગરમી=તાપ
વરાળ=સેવાળ, બાફ

પાઠ ૧૧૪ મો

મેહ=વરસાદ
કૃપા=મહેરબાની
પાડ=ઉપકાર

પાઠ ૧૧૫ મો.

સર્વવ્યાપક=બધે ઠેકાણે
આસપાસ=અડખે પડખે
અંતર=મન
વિશ્વપતિ=પરમેશ્વર
વાસ=રહેઠાણ
ઘડીએ=કરીએ
ઘાટ=વિચાર
તાત=બાપ
જગકર્તા=દુનિયાનો બનાવનાર
ઠામ=ઠેકાણું

પાઠ ૧૧૬ મો.

શ્વાસ=દમ
નાડી=નાડ
મુડદું=જીવ વગરનું
અણસમજુ=સમજણવગરનો
પેસનીકળ=પેસવું ને નીકળવું.

પાઠ ૧૧૭ મો.

શીખ=શીખામણ
ભાવથી=હોંશથી
ભેદ=કારણ
અંતરે=મનમાં
કુડી=નઠારી
રૂડી=સારી
તણો=નો
તજો=છોડીદો
છળ=દગો
લાજ=આબરૂ
આળ=તહોમત
પળી=ધોળા વાળ

પાઠ ૧૧૮ મો.

પ્રાણી=જેનામાં જીવ હોય ને જે હાલી ચાલી શકે તે
સુદ્ધાં=તમામ
મૂલક=દેશ

પાઠ ૧૧૯ મો

મોગરો=ચંબેલી વગેરે ફુલનાં નામ છે
સોરમ ગંધ
પુરૂપ બાઇડો
ખારાશ ખારૂં
ગળપણ ગળ્યું

પાઠ ૧૨૦ મો

રસળવું રખડવું
વાણોતર ગુમાસ્તો
ઉઘરાણી લેણા પૈસા વા જાવા તે
પીતાંબર=રેશમી મૂગટો
જાન=વર પરણવાજાયતે
નુકશાન=હાની
જુજ=થોડા
વેળા=દુઃખ

વાઇદો=ઠરાવ

પાઠ ૧૨૧ મો.

અબરખ=એક જાતનો ચળકતો કાચ જેવો પદાર્થ

મદારી=રમત કરનારો

મગન=રાજી

પાઠ ૧૨૨ મો.

ગૃહસ્થ=પૈસાદાર

નાસાનાસ=ભાગાભાગ

પાઠ ૧૨૩ મો

સ્વર=અ આ ઇ ઈ વગેરે બારા અક્ષર

વ્યંજન=ક ખ વગેરે ૩૪ અક્ષર

બારાક્ષરી=બાર અક્ષરનું પદ

તોતડા=બોબડા.

જોડાઅક્ષર=જોડેલા અક્ષર

અતડુ=ખરાબ

ઉચ્ચાર=બોલવું

પાઠ ૧૨૪ મો

ભાન=ખબર

ટેરવું=ટોચ

સ્પષ્ટ=ચોખ્ખું

વાકય=પુરૂં વેણુ બોલવુ તે

અવાળુ=જીભની ઉપલો ભાગ

પાઠ ૧૨૫ મો.

કાળજી=ધ્યાન

મુચરકો=કબૂલત

કબૂલત=ઠરાવ

વિરામચિન્હ=અટકવાની નિશાની

પાઠ ૧૨૬ મો

ઢબ=રીત

પ્રત્યેક=દરેક

નિયમ=ધારો

પાઠ ૧૨૭ મો

લિપિ=ભાષા

બાળબોધ=શાસ્ત્રી અક્ષર

ગુજરાતી=ગુજરાતી અક્ષર

અનુસ્વાર=મીંડુ

સળંગ=આખી

ધર્મપુસ્તક=ધરમનીવાત વાળો ગ્રંથ

જોડાઅક્ષર=જોડેલા અક્ષર

ધોરણ=રીવાજ

બ્રાહ્મણી=બ્રાહ્મણની બોલી

બોલી=બોલવું

મૂળાક્ષર=પહેલા ભણવાના અક્ષર

પાઠ ૧૨૮ મો.

વિશ્વાસ=ભરોસો.

પાઠ ૧૨૯ મો.

મુશકેલ=કઠણ

જોખવુ=તોલવુ

પાઠ ૧૩૦ મો.

ચતુર–ડહાપણવાળો, ડાહ્યો.

પાઠ ૧૩૧ મો.

ધનવાન=પૈસાવાળો

ફેલ–ઢોંગ કરીને

ધમકાવી=બીવરાવી.

પાઠ ૧૩૨ મો.

ભોળું=છેતરાય એવું

ખળ=લુચ્ચો

લક્ષણ=ટેવ

પાઠ ૧૩૩ મો

તરેહ=જાત

પુસ્તક=ચોપડી

પાઠ ૩ જો સદાચરણ

જે માણસ દુનિયામાં પેહેલ વેહેલો અવતાર લઇને હમેશાં સારી ચાલ ચલગતથી ચાલે તો તે સેહેલથી સુખ પામે છે. (૧) જાણેલી વાતો કરે, સારી વાણી બોલે, બીજા ઉપર ગુસ્સે થાય નહીં, તેને સમજુ જાણવો. (૨)

પાઠ ૬ ઠો ગાળાગાળી.

નઠારે નઠારૂં બોલતાં અમથી ગાળો ખાય છે એવા મોટા બે- વકુફની દુનિયામાંથી આબરૂ જાય છે. (૧) જે માણસ જુઠું બોલેછે, ગાળો દેછે ને ખાયછે એને બેવકુફ સમજવો. તે બહુ દુઃખ પામેછે. (૨) જે છોકરો કે જે છોડી જેવા બોલ બોલશે તેવોજ તેનો ભા યડા બાઇડીમાં વક્કર બંધાશે. (૩)

પાઠ ૮ મો સંઘરો કરવા વિષે

જુઓ કે કીડી જનાવરની જાત છે તોપણ દાણા એકઠા કરેછે. અને હમેંશા બધી સાથે હળીમળીને રહેછે.

પાઠ ૧૩ મો પોપટ.

પોપટ પાંજરે બેઠો બેઠો સારા બોલ બોલે છે તે સાંભળતાં બધાના મનમાં ઘણો હરખ ઉપજે છે. (૧) તેની ડોકે કાળો પટો છે અને નમેલું રાતું નાક છે, શરીરે લીલા રંગનો છે, અને ધણીની બીક માને છે. (૨) સારૂં બોલેછે તેથી માણસને ઘણું હેત ઉપજે છે. પોપટને સૌ હેતેથી પાળે છે, કાગડાને કોઇ પાળતું નથી. (૩)

પાઠ ૨૦ મો ચોખ્ખાઈ..

બધી વસ્તુઓ સાફ રાખવી, ને લુગડાં પણ સાફ પેહેરવાં; ઘર

ને ચોક પણ સાફ રાખવાં, ચોખ્ખાઈ રાખવાથી શરીર સુખી ર
છે. (૧) માખી માપ રાખીને મધનુ પોડું સારૂં બનાવેછે; તેમ
ડાઘો કંઈ ક્યાંય દેખતાં નથી અને ખરેખર ચોખ્ખા કાચ જેવું દેખા
છે. (૨) ચોખ્ખાઈ રાખવાથી મન રાજી રહેછે અને શરીરનો રં
સારો થાયછે; ચોખ્ખાઈ રાખવાથી સારા ચાર માણસમાં ચોખ્ખા
રાખનાર માણસને માન મળેછે. (૩)

પાઠ ૨૩ મો. આંબલી વિષે.

માને દીકરીનું નામ બુદ્ધિથી એકજ જાણ્યું અને ઘરે ઘ
તેનું કામ હમેંશા નક્કી પડેછે. માતો એકની એક ઠેકાણેથી બે ચ
ગળ પણ ચાલતી નથી ને દીકરી ગામે ગામ ઘણી મજા ભોગવે
વળી તે છોકરીનો છોકરો તેની માનો બાપ થાયછે. શામળ કવી !
છે હે ડાહ્યા માણસો તમે સમજજો કે દુનિયા વિષે તે પ્રખ્યાતછે.(

પાઠ ૨૬ મો. મેહેનત વિષે ભાગ પેહેલો.

પીવાનું ખાવાનું અને શરીરે પેહેરવા ઓઢવાનાં, મેહેનત કં
થી જુદી જુદી જાતનાં લૂગડાં મળેછે. (૧) જમીનમાંથી અના
ઢગલે ઢગલા નીકળે છે પણ જો હોંશેથી ખેડે નહી તો ખાવાનું
ખાય? (૨) આપણને પરમેશ્વરે બધા ઈલાજ આપ્યા છે પ
બળતણને વાસણ વિના શી રીતે રંધાય? (૩)

પાઠ ૨૭ મો. મેહેનત વિષે ભાગ બીજો.

તે તો તું હાજર કર, શું તને બીજો કોણ કરી આપે? ત
તારા મતલબનું હાલ ઘડીએ જે જોઈતું હોય. (૧) ઝાડે તૈ
થએલાં લૂગડાં ટીંગાતાં નથી. પણ વાવે ને પછી કાંતે અને

તો સારો પોશાક થાય. (૨) માટે ઘેર કે પારકે ઘેર રહીને જો મેહેનત કરેતો ચાકરી કરતાં સારી રોટલી પામે. (૩)

પાઠ ૩૦ મો. સાચ.

બધાં દુઃખ ખમીએ પણ સાચી વાત કેહેવી; તો તો દેવલોકમાં રાતને દીવસ સુખી રહીએ. (૧) સાચું તે હંમેશાં સારૂં છે, જુઠું બોલવાથી દુઃખ થાયછે; સો લાખ ઈલાજ કરી જુઓ તોપણ સાચેથી સુખ થાયછે. (૨) સાચું બોલવાથી હંમેશાં કામ થાયછે, જૂઠું બોલવાથી નક્કી થતું નથી; કાગળનો મછવો કરી તેથી કાંઇ દરિયો તરાય નહીં. (૩)

પાઠ ૩૪ મો. ધાન્ય.

બાજરીના ડુંડામાંથી બાજરી નીકળે છે ને કણુસલાંમાંથી જાર નીકળેછે; ને ડુંડીમાં ઘઊં, ડાંગર, ને જવ થાયછે. (૧) તલસરામાંથી તલ નીકળે છે, શીંગોમાં બધા કઠોળ થાયછે; પોપટામાંથી ચણા નીકળે છે અને શેરડીમાંથી સાકર ને ગોળ થાય છે. (૨) ચોમાસાના ચાર મહીનામાં બાજરી ને જાર તૈયાર થાય છે; શિયાળામાં ઘઊં ને ચણા તે સર્વે તૈયાર થાય છે. (૩)

પાઠ ૩૮ મો. માબાપના ગુણ.

હું જયારે નાનો બાળક હતો ત્યારે મારો પગ જમીન ઉપર સ્થીર રહી શકતો નહીં ને હું મારી મેળે ખાવાનું ખાઈ સકતો નહીં ને પોતાની મેળે ઉઠી શકાતું નહિ ને મને જરાએ શરમ નહોતી.(૧) એવે વખતે માબાપે બાળકની ઉપર દયા લાવીને પોતે દુઃખ વેઠીને બાળકને સુખ આપ્યું એ ઉપર ઘણોજ છે. (૨) કોઈ એવે વ-

ખતે બે ઘડી ચાકરી કરે તો આખી જીંદગી સુધી તે માણુસ ચાકર થઇને રહે.(૩)

પાઠ ૪૩ મો. ઘર વિષે.

વાછડીયાં જાળીયાં માળીઆં ખુબ શોભેછે ને બારીનાં બારણું સારાં શોભેછે. પાણીઆરાં ને રાંધણીઆં સારાં બનાવ્યાં છે તે ઈંટથી ચણ્યાં છે ને તે ઉપર ચુનો દીધેલો દેખાય છે. (૧) ભાંગે નહી કે ખુટે નહીં એવાં પાણીનાં ટાંકાં ભરેલાં છે તેમાંથી માણસો વાંકાં વળીને ખેંચીને પાણી પીએછે. સુડા ને મેનાં ચોખ્ખા ને સારા બોલ બોલેછે. (૨) બેસવાને સારૂ કહેરા અગાશી સારી બનાવી છે, પોતાના મનને ગમે તેવી રીતે પાથરણાં પાથર્યાંછે ને ભીંતે સારા રાજાઓનાં ચીત્ર પાડેલાં છે.

પાઠ ૫૫ મો. થોડે થોડે ભણવા વિષે.

ભણતાં ભણતાં વિદ્વાન થાયછે. અને લખતાં લખતાં સારા અક્ષરનો લખનારો થાયછે. ચાર ચાર ગાઊ ચાલવાથી મોટો રસ્તો હોય તે પણ ઓછો થાય છે. (૧) પોપટ મહાવરાથી બોલ બોલતાં શીખેછે, કાયર થઇને જે માણુસ આળસ કરે તેને ગધેડા જેવો જાણવો. (૨) કુવા ઉપરના કઠણને પાકાને કાળા પથરા તે દોરડાવતી કપાય છે એ નીશાની લેવી.

પાઠ ૬૭ મો. મૂર્ખાઈ.

મૂરખને માથે શીંગડાની નિશાની હોતી નથી પણ જેને સારા કે નરસાનો વિચાર નથી તે માણુસને મૂરખ જાણવો. (૧) અક્ષર એક આવડે નહિ ને મનમાં ઘણો અહંકાર રાખે તેને દુનિયા-

માં બધા મૂરખનો ઉપરી જાણવો. (૨) શક ભરેલી મોટી મોડી વાતો કરે, ને બહુ બહુ લવલવાટ કરતો જાય, કોઈની શીખામણ માને નહિ તેને મુરખનો રાજા જાણવો.

પાઠ ૮૦ મો. ભાઇ બેન વિષે.

આપણે બંનેજણ ભાઇ ને બેન હળીમળીને રમીએ તો સુખ ને મજા પડે ને બાધે ન રોવે તો પુરી દીલગીરી જાણવી તેથી આબરૂ ઘટે ને લોકો ખોદણી કરી. (૧) હે બળવાળા પરમેશ્વર બાપ તું હમેશા સંપ આપ જેથી કરીને અમારા દહાડા સુખમાં જાય ને કોઈ દિવસ જરાએ કજીઓ થાય નહિ. (૨) બાળક હળીમળીને રેહેતાં હોય ને તે બાજતા કે રોતાં ન હોય રમે જમે ગીતો ગાય તો મા પોતાના મનમાં ખુશી થાય છે.

પાઠ ૧૧૬ મો. સર્વ વ્યાપક ઈશ્વર વિષે.

આપણી અડખે પડખે ગગનમાં ને આપણા મનમાં પરમેશ્વરનો પ્રકાશ છે ખડમાં ને ચાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનો વાસ છે. (૧) જમીનમાં કે ભોંયરામાં પેસીને કાંઈ વાત કરીએ તેમજ મનમાં વિચાર કરીએ તો દુનિયાનો બાપ પરમેશ્વર જાણેછે. (૨) અમથી જગ્યા ગોતીએ કણી મૂકવાને માટે કયાંએ પરમેશ્વર વિનાનું અમથું ઠેકાણું મળતું નથી.

પાઠ ૧૧૭ મો. છોકરાને શિખામણ.

હું તમને સુખેથી સારી શિખામણ શીખવું તે તમે શીખો ને નઠારા માણુસની નઠારી શિખામણ માનો નહીં. તમે હોંશથી ભણો તો ઘણા કારણ જાણો એ નાના બાળકો એ વાત તમે તમારા મ-

નમાં લાવો. (૧) નઠારી ચાલ ચાલો નહીં ને સારી ચાલ ચાલો ઠગવાનો ખોટો ભપકો છોડીદો, કોઇનું ઘરેણું ઘડેલું, પડેલું, કે ખડી ગએલું હોય તમને જો હાથ આવે તો જીભે જઇને કહો જે તે મને જડયું છે. (૨) દગો કરીને કે કળા કરીને કે છેતરીને જે છાનું રાખે તેની આબરૂ ઘટે ને લોકોમાં તોહોમત આવેછે પછી જયાંસુધી ધોળા વાળ આવે ત્યાંસુધી ગળીનો ડાઘ મટાડતાં મટતો નથી તેમ (તેની ગએલી આબરૂ પાછી આવતી નથી.)

સાર સમાપ્ત.

કાઠિયાવાડ ઇલાકાની ભૂગોળ વિદ્યા.

નકશો એટલે શું—માણસ અને જનાવરના ચિત્ર ચોપડીમાં છાપેલાં હોયછે તે આપણે જોયાં છે એવી રીતે, ઘરનાં, નિશાળનાં, ગામનાં, દેશનાં, અને આખી પૃથ્વીનાં પણ ચિત્ર પાડેલાં હોયછે તેને નકશો કહેછે.

નકશામાં ગામ, પર્વતો, નદીઓ, ચિત્રેલા હોયછે. આપણું ગામ આ કાઠિયાવાડના નકશામાં કાઢેલું છે તે જુઓ આ રહ્યું.

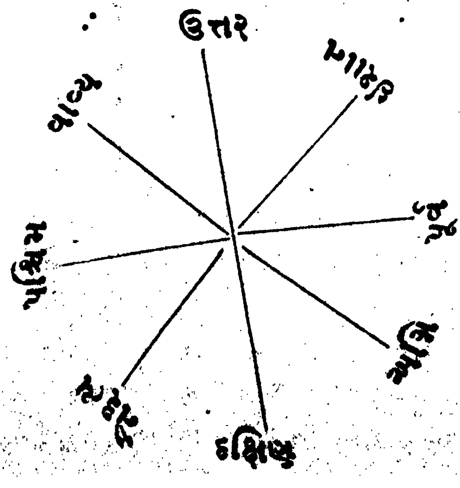
દિશાઓ.

દિશાઓ ચારછે તેમનાં નામ—પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ. જે દિશામાં સૂરજ ઉગે તેને ઉગમણી કે પૂર્વ દિશા કહેછે, જે દિશામાં સૂરજ આથમેછે તેને આથમણી કે પશ્ચિમ દિશા કહેછે. પૂર્વ દિશા ભણી મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફ ઉત્તર દિશા ને જમણા હાથ તરફ દક્ષિણ દિશા છે.

ખૂણાઓ.

પૂર્વને ઉત્તર દિશા વચ્ચેનો ઇશાનખૂણો, ઉત્તર ને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેનો વાવ્યખૂણો, પશ્ચિમ ને દક્ષિણ દિશા વચ્ચેનો નૈરૂત્યખૂણો, ને દક્ષિણ ને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો અગ્નિખૂણો કહેવાય છે.

નકશાની દિશાઓ.

નકશા ભણી મોં કરીને ઉભા રહીએ તો મથાળે ઉત્તર દિશ નીચે દક્ષિણ દિશા, ડાબા હાથ તરફ પશ્ચિમ દિશા ને જમણા હા તરફ પૂર્વદિશા આવે છે.

વ્યાખ્યાઓ.

૧ ચારે બાજુએ પાણી ને વચમાં જમીન હોય તેને બેટ અથ દ્વીપ કહે છે. બેટથી ઉલટું સરોવર છે.

૨ ચારે બાજુ જમીન અને વચ્ચે પાણી તેને સરોવર કહેછે સરોવરથી ઉલટું બેટ છે.

૩ જેની ત્રણે બાજુએ પાણી ને એક બાજુએ જમીન હોય તે દ્વીપકલ્પ કહે છે.

૪ જમીનની અણી લાંબી થઇને સમુદ્રમાં ગએલી હોય તે ભૂશીર કહે છે. ભૂશીરથી ઉલટું અખાત છે.

૫ જમીન ઉપર ઘણા ગાઉ સુધી લાંબા ગએલા સમુદ્રના ફ ટાને અખાત કહે છે. અખાતથી ઉલટી ભૂશીર છે.

૬ સમુદ્રને મળતાં પેહેલાં ભરતીનું પાણી માંહે આવે એવું જે નદીનું મૂખ પોહોળુ થાય તેને ખાડી કહે છે.

૭ ઘણા માણસો એક જગાએ ઘર બાંધીને જથાબંધ રહે છે તેને ગામ કહે છે. ગામથી મોટા હોય તેને કસ્બો અને કસ્બાથી મોટા હોય તેને શેહેર કહે છે.

૮ મીઠા પાણીનો જે પ્રવાહ પર્વતમાંથી કે સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ સમુદ્રને મળેછે તેને નદી કહેછે. નદી જ્યાંથી નીકળે તેને મૂળ ને જ્યાં મળે તેને મૂખ કહે છે.

૯ જમીનના થોડા ઉંચા ભાગને ડુંગર કહે છે ને ડુંગરથી વધારે ઉંચો હોય તેને પર્વત કહેછે. પર્વતના ઉંચા ભાગને ટોચ કે શીખર કહેછે. ઘણા ગાઊ સુધી લાંબા પડેલા પર્વતને પર્વતની હાર કહે છે.

૧૦ પૃથ્વી ઉપર ખારા પાણીના મોટા ભાગને દરિયો કે સમુદ્ર કહે છે તેથી વધારે મોટા ભાગને મહાસાગર કહે છે.

૧૧ ઘણા ગાઊ સુધી રેતીવાળા ફેલાયેલા ભાગને રણ કહેછે.

૧૨ દરિયા કાંઠે જે શેહેર હોય ને ત્યાંથી માલ ચડતો ને ઉતરતો હોય તેને બંદર કહે છે.

૧૩ જે ગામ પાસે રેલવે ઉભી રેહેતી હોય ને માલ ચડતો ઉતરતો હોય તેને સ્ટેશન કહે છે.

૧૪ જ્યાં દેશી રાજા રાજ કરતો હોય તેને સંસ્થાન કહે છે.

૧૫ જે સંસ્થાનો પોલીટીકાલ એજંટના તાબામાં હોય તેને ઇલાકો કહે છે.

૧૬ ઇલાકાના ઉપરી અમલદારને પોલીટીકાલ એજંટ કહે છે.

કાઠિયાવાડ ઇલાકો.

કાઠિયાવાડનું અસલનામ સૌરાષ્ટ્ર હતું પણ જ્યારથી કાઠી તાલુકદાર આવીને વસ્યા ત્યારથી કાઠીઆવાડ નામ પડયું છે તે દ્વીપકલ્પ છે.

સિમા—ઉત્તરે કચ્છનું રણ–પૂર્વે અમદાવાદ જીલ્લો અને ખંભાતનો અખાત. દક્ષિણે તથા અગ્નિખુણમાં–અરબી સમુદ્ર ને વાવ્ય ખુણમાં કચ્છનો અખાત છે.

એની પૂર્વ પશ્ચિમ લંબાઇ ભાવનગરથી દ્વારકા સુધી ૨૦૦ મૈલ ને ઉત્તર દક્ષિણ પોહોળાઇ ઝીઝુંવાડાથી દરિયા સુધી ૧૭૦ મૈલ છે.

મુખ્યપેદાશ—કપાસ, બાજરી, ઘઉં, ચણાં, અડદ, મગ, મઠ, ચોળા, વાલ, જવ, ડાંગર, તલ, શેરડી, વગેરે.

રાજકાજનો બંદોબસ્ત રાખવા સારૂ અંગ્રેજ સરકાર તરફથી મુખ્ય અમલદાર પોલીટીકાલ એજંટ છે. તે રાજકોટમાં રહે છે.

આ ઇલાકાના મોટા ચાર ભાગ કરેલા છે તે દરેક ભાગને માટે આસિસ્ટંટ પોલીટીકાલ એજંટ છે.

ચાર ભાગનાં નામ	મુખ્ય સ્ટેશન
ઉત્તરે ઝાલાવાડ	વઢવાણ કાંપ
પૂર્વમાં ગોહિલવાડ	સોનગઢ
દક્ષિણમાં સોરઠ	જેતલસર
પશ્ચિમમાં હાલાર	રાજકોટ

ઉપર લખેલાં ચાર ભાગ નીચેના દશ પરગણાંમાંથી કરેલાં છે. ૧ ઝાલાવાડ. ૨ ગોહેલવાડ. ૩ ઉડસરવૈયાવાડ. ૪ બાબરીઆવાડ. ૫ કાઠીઆવાડ. ૬ સોરઠ ૭ બર્ડો ૮ હાલાર ૯ મચ્છુકાંઠો. ૧૦ ઓખામંડળ.

૧ ઝાલાવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાતમાં ઘણાખરા રાજા ઝાલા હોવાથી આ પ્રાંતનું નામ ઝાલાવાડ પડયું છે. આ પ્રાંતમાં ઝુંમણાં વખણાય છે.

પર્વત—ચોટીલો, મદાવો, ઠાંગો, માંડવધાર.

સરોવર—નળ. એમાં ભોગાવા વગેરેનું પાણી આવેછે પણ જમીન ખારી હોવાથી પાણી તરત ખારૂ થઈ જાય છે. તેની આસપાસના મુલકને નળ કાંઠો કહે છે.

નદીઓ—વઢવાણનો ભોગાવો—લીંમડીનો ભોગાવો, મચ્છુ ફલકુ, સુકભાદર, વાંસળ, બાભણ, ઉમઈ, ચંદ્રભાગા, ગોડરા, કંકાવટી.

૧ વઢવાણનો ભોગાવો—ઠાંગા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે તે ઉપર ચોટીલા, ડોળીઆ, મૂળી ને વઢવાણી શીયાણી, જાંબુ, વગેરે છે.

૨ લીમડીનો ભોગાવો—ઠાંગા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે. તે ઉપર સેજકપર, વસતડી, વડોદ, લીમડી પાણશીણા છે.

૩ મચ્છુ—ચોટીલા પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે. તે ઉપર કુહાડવા, મહીકા, વાંકાનેર, મોરબી, માળીઆ છે.

૪ ફલકુ—કાંત્રોડી ગામ પાસેથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે તે ઉપર નારીચાણા, બાવળી, ધાંગધરા.

૫ સુકભાદર—મદાવાના ડુંગરમાંથી ખંભાતના અખાતને મળે છે તે ઉપર—મેવાસા, રાણપૂર ને નાગનેશ છે.

૬ વાંસળ—બારેજડા પાસેથી નીકળી લીમડીના ભોગાવાને મળે છે. તે ઉપર ચુડા, ભડકવા ને હડાળાં છે.

૭ બાભણ—માંડવધાર પાસેથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે તે ઉપર આંબરડી, સુસવાવ ને ટીકર છે.

૮ ઉમઇ—સીપા, ને મેસાણા પાસે થઇ કચ્છના રણને મળે છે.
૯ ચંદ્રભાગા—સીથા, ગાળા, ને બરાડાપાસે થઇ કચ્છનારણનેમળેછે.
૧૦—ગોંડરા, ચુલી, ને કુવા આગળ થઇ કચ્છના રણને મળે છે.
૧૧—કંકાવટી—કોંઢ પાસેથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે, તે ઉપર કોંઢ, વઢવાણ, માલણીઆત છે.

મુખ્ય શેહેરો પ્રખ્યાતીવાળા.

ધ્રાંગધ્રા—ફલકુ નદી ઉપર પેહેલા વર્ગનું શેહેર છે. તેમાં પથરની ઘંટીઓને વાડકા સારા થાય છે.

લીમડી—લીમડીના ભોગાવા ઉપર બીજા વર્ગનું શેહેર તેમાં સાડલા ને સુડી થાય છે.

વઢવાણ—તે વઢવાણના ભોગાવા ઉપર બીજા વર્ગનું શેહેર છે તેમાં સાબુ થાય છે તથા ઝાલાવાડ પ્રાંતનો આસીસ્ટંટ પોલીટીકાલ એજંટ રહે છે.

સાયલા—તેમાં લાલાભગતની જગાછે તેથી તેને ભગતનું ગામ કહેછે.
મુળી—તેમાં સ્વામીનારાયણનું મંદિર છે
પાટડી—તેમાં વડાગરૂ મીઠું સારૂં થાય છે.
થાન—માટીના વાસણ થાય છે.
ઝીંઝુવાડા—સુરોખાર થાય છે.
હળવદ—પથરની ઘંટી ને વાડકા થાયછે.

મોટાં શેહેરો—ધ્રાંગધરા, વાંકાનેર, લીંમડી, વઢવાણ, લખતર, સાયલા, મુળી, ચુડા, બજાણા, પાટડી, દસાડા, ભોઇકા, ડોળીઆ, હળવદ, સીથા, થાન, નાગનેશ, ખેડુ, રામપુરા, વણોદ, દૂધરેજ, ઝીઝુંવાડા, વણ, તળસાણુ, સરા, સીથા, પાણશીણુ, હડાળા, વીઠલગઢ, ખારાઘોડા, શીયાણી, ભલગામડા, પચ્છમ, બાવળી, વઢવાણકાંપ.

નાનાં ગામ—ઉમરડા, ભડકવા, ખેરાળી, લીલાપુર, ટીકર, કોંઢ, મેંથાણ, વસતરડી, માલવણ, કુડા, તીયવા, લુણસર, રંગપૂર, જાંબુ, બળદાણા, ખેરવા, કુકડા, રઢવાણ, ચરાડવા, મોથક,

અંકેવાળીઆ, ગુંદીઆળા, વડોદ, કંથારીઆ, ખંભલાવ, ગેડી, ભડવાણા, શમળા, ખાંડીઆ, દેવળીઆ, આદરીઆણા, મોજીદડ, દેદાદરા, સાવકા, બલોલ; મોઢવાણા, ખેરવા, મહીકા, રાજપૂર, સરવાળ.

પેદાશ—કપાસ, જાર, બાજરી, ઘઉં, ચણા, કડાથી, મગ, મઠ, વડાગરૂ, તથા ઘશીઉ મીઠું.

૨ ગોહેલવાડ.

આ પ્રાંતનો ઘણો ભાગ—ગોહેલ રજપૂતના તાબામાં છે તેથી આ પ્રાંતનું નામ ગોહેલવાડ પડયું છે.

પર્વતો—શેત્રુંજે, અથવા શીધ્યાચળ એ પહાડ પાલીતાણા પાસે છે તે ૧૫૦૦ ફુટ ઉંચો છે. શ્રાવકોનું મોટું જાત્રાનું ઠેકાણું છે. તેના ઉપર શ્રાવકોનાં મોટાં શોભીતાં દેરાં છે. વાલાકગીર કે મોરધાર, લાંબધાર, શીહોરનાં ડુંગરને તળાજાનો ડુંગર.

બંદર—ભાવનગર, સૂનરાઈ, સૂલતાનપૂર, મહુવા, પીપાવાવ

ગાયકવાડી મૂલક—દામનગર, શીયાનગર, શાહાપુર.

નદીઆ—શેત્રુંજી, કાળુભાર, ઘેલો, માલણ, બગડ, ઉતાવળી, ધાતરવડી, માળેશરી, ને ભાવનગરની ખાડી.

૧ શેત્રુંજી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળેછે તે ઉપર ધારી, ચોક, પાલીતાણા, તળાજા છે.

૨ કાળુભાર—ચોટીલા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે તે ઉપર કરીઆણા, ઉમરાળા, ચમારડી છે.

૩ ઘેલો—ચોટીલા ડુંગરમાંથી નીકળી કાળુભારને મળેછે તે ઉપર ખંભાળા, ગઢડા, પછેગામ, વળાછે.

૪ માળણ—મોરધાર ડુંગરમાંથી નીકળી આરબીસમુદ્રને મળે છે તે ઉપર ખુંટવડા, મહુવા છે.

૫ બગડ—શેત્રુંજા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે તે ઉપર ડેડાણ, ડાઠા છે.

૬ ઉતાવળી—ચોટીલા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે

તે ઉપર કુંડલા, બરવાળા છે.

૭ ધાતરવડી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે તે ઉપર રાજુલા છે.

૮ માળેશરી—માળનાથ ડુંગરમાંથી નીકળી કાળુભારને મળેછે તે ઉપર ભંડારીયા, વર્ત્તેજને કરદેજ છે.

૯ ભાવનગરની ખાડી—ભાવનગરની પાસેછે. કાળુભારમાં ઘેલો મળ્યા પછી તેમાં માળેશરી મળેછે ત્યારથી તેનું નામ ભાવનગરની ખાડી કહેવાય છે.

પ્રખ્યાતીવાળાં શેહેરો.

૧ ભાવનગર પેહેલા વર્ગનું શેહેર છે તે બંદર રેલવેસ્ટેશન છે રાઓળ શ્રી તખ્તસિંહજી જીસી એસ આઇ રાજ કરેછે. તે ઈ. સ. ૧૭૨૩ રાઓળ શ્રી ભાવસિંહજીએ વસાવ્યું છે તેમાં શામળદાશ કોલેજ, ઇંગ્રેજી હાઇસ્કુલ. બ્રાંચ સ્કુલ ને પ્રાઇવેટસ્કુલ છે સંસ્કૃત પાઠશાળા ને વેદશાળા છે. કાપડ વણુવાનો પ્રેસછે તેમાં ફાકુડા વખણાય છે. આંહીથી બે મૈલ ઉપર ગડેચી કાંપછે. (૨) પાલીતાણા શેત્રુંજી નદી ઉપર બીજા વર્ગનું શેહેર છે તેની પાસે શેત્રુંજો પર્વત છે (૩) વળા ઘેલા નદી ઉપર છે તે ત્રીજા વર્ગનું શેહેરછે તેની પાસે વલભીપૂર નગર હતું. (૪) શીહોર તેમાં તાંબા પીતળના વાસણ થાય છે ને તમાકુ થાયછે તેનું બીજું નામ શીંગપૂર. (૫) કુંડલા તેમાં લોઢાના વાસણ થાયછે. (૬) મહુવા તેમાં નાગરવેલી પાન ને નાળીએર થાયછે. (૭) ગઢડા તેમાં સ્વામીનારાયણનું મંદીર છે. (૮) સોનગઢ તેમાં ગોહીલવાડ પ્રાંતનો આસિસ્ટંટ પોલીટીકાલ એજંટ રહેછે. (૯) કુડા હવા ખાવાનું ઠેકાણું. છે (૯) હાથબ હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે. (૧૦) રાજુલા તેમાં પથરની ખાણો છે. (૧૧) ગોપનાથ જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

મોટા શેહેરો—ભાવનગર, પાલીતાણા, વળા, લાઠી, શીહોર કુંડલા, મહુવા, તળાજા, બોટાદ, ગારીઆધાર, ઉમરાળા, ગઢડા, ટાણા, સોનગઢ લીલીઆ, ઘોઘા, દામનગર, ગાધકડા, બારીઆધર, ખુંટવાડા, ત.

જુસા, ધોળાઓ, ધણુંવદર, સીપાનગર, નીંગાળા, શાહપુર, ગોપનાથ, ઝાઝમેર, લાઠીદડ ભંડારીયા, સુલતાનપૂર, રોહીશાળા, માંડવી.

નાંનાં ગામ—પીપરીઆ, વર્તેજ, ભુંભલી, ત્રાપજ, વરળ, પીં-જપડા,દસા, ભાદ્રોડ, લાખણકા, ગડેચી, કોળીઆ, વાવડી, ચમારડી, પછેગામ, પરબડી, માંડવી, વાલુકડ, ઉગામેડી, ડોળીઆ, પીથલપર, ભૂરખીયા, ખીજડીઆ. દરેડ, ધુમણકા, જુનાસાવર, દીએર, વાઘનગર, આંબરડી, પીઠરડી, ખોપાણ, સોનપરી, મોણપૂર, લુવારા, કાડ તળાવ, તુરખા, લીંબાધાર. ભાણાવડ, જાળીઆં, ભોરીંગડાં ને દુંમાળા.

નીપજ—ત્રણી, કપાસ, બાજરી, જુવાર, શેરડી.

(૩) ઉંડસરવૈયાવાડ.

આ પ્રાંતની જમીન ઉંડી હોવાથી ને સરવૈયા રજપૂતનું રાજ હોવાથી ઉડસરવૈયાવાડ પડયું.

પર્વત—મોરધાર, લાંબધાર, લોંચ. નદી—બગડ.

શેહેર—ડાઠા. બગડ નદી ઉપર સરવૈયા રજપૂતનું રાજ્ય છે. ચોક, ગણધોડા, વડાડા.

ઉપજ—કપાસ, ઘઉં, બાજરી, જુવાર, કઠોળ, વગેરે.

(૪) બાબરીઆવાડ.

બાબરીઆ રજપૂતનું રેહેઠાણ હોવાથી આ પ્રાંતનું નામ બાબરીયાવાડ પડયું છે. આ પ્રાંતમાં ઘીની નીપજ ઘણી છે.

પર્વત—ગીરપર્વત.

હબશીનો મૂલક—જાફરાબાદ, અને શીયાળ બેટ.

નદીઓ—ધાંતરવડી, રાયડી, ધોળાદ્રી, ને રૂપેણ, રાવળ.

રાયડી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે તે ઉપર નાગેશરી છે.

ધોળાતી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે તે ઉપર જાફરાવાદ.

શેહેરા—જાફરાવાદ તેમાં ઘીની નીપજ ઘણી છે તે હબશીનું રાજ્ય છે. ડેડાણ શીયાબેટ, રાજુલા, વડાળ, કોદડી, શીલ, ડુંગર,

ટીંબી વેઠ, જાયકા, બાબરકોટ

નીપજ—કપાસ, શેરડી, જુવાર, બાજરી ને કઠોળ વગેરે.

(૫) કાઠિઆવાડ.

જેટલા ભાગમાં કાઠિ લોક આવીને વસેલા તેટલા ભાગને કાઠિઆવાડ કહે છે. આ પ્રાંતની કાંબીઓ વખણાય છે.

ગાયકવાડી શહેર અમરેલી, ધારી. પંચાળદેશ, ચોટીલા, લીમોરા, બારમડી ને મેવાસાની આસપાસનો મુલક, ત્યાંના ઘોડા વખણાય છે.

પર્વત માંડવધાર, ચોટીલો ઠાંગો. મદાવો.

નદીઓ—ભાદર, સુકભાદર, ગોમા, શેત્રુંજ, ભોગાવો.

(૧) ભાદર, જસદણની ઉત્તરે મદાવાના ડુંગરમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે. તે ઉપર જસદણ, આટકોટ, જેતપુર, ગણોદ, કુતીઆણા, નવીબંદર છે.

(૨) ગોમા, મદાવાના ડુંગરમાંથી નીકળી સુકભાદરને મળે છે તે ઉપર વીંછીઆ, પાળીઆદ, રાણપુર છે.

પ્રખ્યાતીવાળા શહેરો.

(૧) અમરેલી ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે તેમાં સુતરાઉ પાઘડી થાય છે.

(૨) ધારી ગાયકવાડ સરકારને તાબે શેત્રુંજી નદી ઉપર છે તેમાં તરવારના મ્યાન સારા થાય છે.

(૩) બગસરા તેમાં ચોફાળ ને ખાદીના લૂગડાં સારાં થાય છે.

(૪) જસદણ ભાદર નદી ઊપર ત્રીજા વર્ગનું શેહેર છે ખાચર આલાચેલા રાજ કરે છે.

(૫) જેતપુર ભાદર નદી ઊપર ચોથા વર્ગનું શહેર છે, વાળા કાઠીનું રાજ્ય છે.

(૬) માણેકવાડા તેમાં સોરઠ પ્રાંતનો આસિસ્ટંટ પોલીટીકાલની છાવણી હતી.

(૭) વંસાવડ ભાદર નદી ઉપર નાગર લોકને તાબે છે.

વીંછીઆ—હિંગોળઘાટ, તે કિલ્લાવાળા શહેર છે.

મોટાંગામ.

જસદણ, જેતપુર, અમરેલી, ધારી, બીલખા, ચીતળ, બગસરા, ચોટીલા, આણંદપુર, પાળીઆદ, બાબરા કોટડા, પીઠા, સુદામડા, લાખાપાદર, ધાંધલપુર, કુંદણી, ભડલી, ખુણી, રાણપુર, ભાડલા, માત્રાટી, બામોણવેલ, ચાસીઆ, મેવાસા, ઈત્રીઆ, ગઢીઆ, સણોસરા, વાણીઆવદર, નાના ગામ. પાટડા, કાળાસર, થાણાદેવળી, શેડુભાર, ખીજડીઆ, કુકાવાવ, કણોસરા, પીપરીઆ, સાંલવડા, જાનબાઇનું દેરડી, ગાળીઆણા, કોઠી, દેવળીઆ, માણાવાવ, ગરમલી, વાઘપડી, ઢોરડા, ચરખા, વાંકીઆ, ચાવણ, અકાળા, વાઘણીઆ, જરખીઆ, વડેરા, આણીઆળી.

નીપજ—કપાસ, ઘઊં, બાજરી, કઠોળ, શેરડી વગેરે આ પ્રાંતના ઘોડા વખણાયછે.

સોરઠ.

સૌરાષ્ટ્ર ઉપરથી આ પ્રાતનું નામ સોરઠ પડ્યું છે.

ગાયકવાડનો મુલક—કોડીનાર, ધાંટાવડ.

ફીરંગીનો મુલક—દીવ.

નાઘેરનો મુલક—ચોરવાડથી જાફરાબાદ સુધી.

બંદરો—સીલ, માંગરોળ, ચોરવાડ, દીવ, ધારાબંદર, ભેરાઇ, દીવ ફીરંગીનું ને કોડીનાર ગાયકવાડનું છે.

પર્વત—ગિરનાર એ પહાડ જુનાગઢની પાસેછે ને આખા કાઠિઆવાડ ઈલાકામાં સૌથી ઉંચો છે એની ઉંચાઈ ૩૫૦૦ ફુટ છે. ગીર પર્વત એ બંને પહાડમાં ઝાડી ઘણી છે.

નદીઓ—ભાદર, ખુબ્રી, ઓઝાત, સાવળી, કાંબ, હીરણ, સામન. શીંગવડો, સુરેખા, સરસ્વતિ, મચ્છુદ્રી, રાવળ, મેંગલ, ઉબેંણ, ખાંભવ ને ઈંગવડો.

ખુબ્રી—ભાદરને મળેછે.

ઓઝાત—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી ભાદરને મળેછે તેના ઉપર નાગણી, બાલાગામ, કાજળીઆને ગેડ બગસરા છે.

કાંબ—ખાંભવને મળેછે.

હીરણ—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે તે ઉપર પ્રભાસપાટણ છે.

સામન—આરબી સમુદ્રને મળેછે

શીંગવડો—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળેછે તે ઉપર ધાંટાવડ ને કોડીનાર છે.

સુરેખા—એની રેતીમાંથી સોનાની રજ જડતી હતી.

સરસ્વતી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે તે ઉપર બીજ છે

મચ્છુદ્રી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળેછે ઉના ને દેલવાડ છે.

મેંગલ—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આરબી સમુદ્રને મળે છે તે ઉપર હાટીના.માળીઆ.

ઉમેંણુ—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી ઓઝાતને મળે છે તે ઉપર ભેંસાણ, રાણપુર, ચોકી, મંઝેવડી ને ધંધુસર છે.

ખાંભવ—ચોરવાડ પાસે આરબી સમુદ્રને મળેછે.

ઇંગવડો—વેરાવળ પાસે આરબી સમુદ્રને મળે છે.

પ્રખ્યાતીવાળા શહેરો.

જુનાગઢ—એ પહેલા વર્ગનું શહેર છે તેમાં નવાબ સાહેબ રાજ કરેછે ત્યાં ટંકશાળ છે તેમાં દિવાનશાહી કોરી પડેછે ત્યાં આગળ બંગલા, બાગ, કોરટો ઉપર કોટ જોવા લાયક છે.

કુતીઆણા—એનું અસલ નામ કુંદનપુર તેમાં ધાબળીઓ સારી થાયછે.

ચોરવાડ—તેમાં નાગરવેલના પાન થાયછે.

પાટણ—તેનું બીજું નામ સોમનાથપાટણ કે પ્રભાસપાટણ છે. એ તીર્થની જગ્યા છે ને તેમાં સોમનાથ મહાદેવની મુર્તિ છે.

દીવ—એમાં હલવો, કાપડ, નાળીએર, ને હાથીદાંતના રમકડા થાય છે.

વેરાવળ—એ હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે.

વંથળી—એનું બીજું નામ વામનસ્થળી તેમાં તાંબા પીતળના વાસણ ને લોઢાનો ઘાટ થાયછે.

માંગરોળ—તેમાં નાગરવેલના પાન, સુખડ ને હાથીદાંતનું નકશી કામ સારૂં થાયછે. તેની પાસેના દરિયામાંથી રાતા પરવાળા જડેછે.

કોડીનાર—ત્યાં આગળથી ધોળા પરવાળા જડેછે.

સીલબંદર—તેની પાસેના દરિયામાંથી રાતા પરવાળા જડેછે.

તુળશીશ્યામ—તિર્થની જગ્યાછે તેની પાસે ઉના પાણીના સાત કુંડ છે.

મોટાં શહેર.

જુનાગઢ, બાટવા, અમરાપુર, માંગરોળ, કોડીનાર, દીવ, વેરાવળ, પ્રભાસપાટણ, બીલખા, સરસાઈ, વિસાવદર, ચોરવાડ, માળીઆ વણથળી, થાણાપીપળી, બાલાગામ, મેંદરડા, દેલવાડા, ઉના, ઘોઘલા, ખોરાસા, ભંડુરી, સુત્રાપાડા, કેશોદ, રાણપર, ભેંસાણ, મઝેવડી, વડાળ, સીલ, માણાવદર, ગીવડ, ચોકી, કુતિઆણા, માણેકવાડા, મહીઆરી, નવાગઢ, સણોસરાને મુળદ્વારકા.

નાનાં ગામ.

સીમર, ભેરાઇ, ધામળેજ, નીલાખા, તોરી, અજાબ, બોએજ, વાડાસડા, લીંબુડા, સાપોર, કુકસવાડા, તુળશીશ્યામ, ઘોડાસર, બીજ, કાંધી, ધોકડવા, સનખડા, ગુદાળી, પાલડી, નીગીચાણા, પીઠડીઉ, કોટડ ને દાતરાણા.

વિશેષ હકીકત—ગિરનાર પર્વત ઉપર પાંચ શિખર છે તેનાં નામ. અંબા માતાના શિખર ઉપર અંબાજીનું દેરૂં છે. (૨) સૌથી ઉંચું ગોરખનું છે તે ૩૬૬૬ ફુટ છે. (૩) ઓઘડ શિખર. (૪) ગુરૂદત્તાત્રી. (૫) કાળકા શિખર તે ઉપર ત્રણ કુંડ છે. (૧) ગોમુખી. (૨) હનુમાન ધારા, કમંડળછે. આ પર્વતમાંથી ગ્રાનેટ પથ્થર નીકળેછે તથા અબરખની ભુકી જડેછે.

મુખ્ય પેદાશ—કપાસ, કઠોળ, બાજરી, જુવાર, ને શેરડી. આ પ્રાંતમાં કેરી ઘણીછે.

બર્ડો પ્રાંત.

આ પ્રાંતમાં બર્ડો ડુંગર હોવાથી બર્ડો નામ પડયું છે.

પર્વત—બર્ડો એ ૨૦૦૦ફુટ ઉંચોછે (૨) ગોપનો.

નદીઓ— ભાદર, વર્તુ, ઓઝાત.

બંદર—પોરબંદર, નવીબંદર, મીયાણી, માધવપુર.

ગેડનો મુલક—માધવપુરથી નવીબંદર સુધી છે.

પ્રખ્યાતીવાળા શહેર.

પોરબંદર—એનું બીજું નામ સુદામાપુરી ત્યાં ટંકશાળ છે તેમાં રાણાશાહી કોરી પડેછે.

માધવપુર—તેમાં માધવરાયની મુર્તી છે.

રાણાવાવ—તેની પાસે લોઢાની ખાણ છે.

કંડોરણા—તેની પાસેથી આરસપહાણ નીકળેછે.

બીજાંગામ—નવીબંદર, મીયાણી, અડવાણા, બખરલું, બરડા, ચોકી, મેહીયારી, છાયા, મોઢવાણા, સોહાણા, ફટાણા, વિસાવાડા, કુછડી, વડવાળુ, બગેજ, કડછ, ગોસા, ખાંભાદર, સુલતાનપુર, મોકળ, નાગકા, ઓખીરા.

મુખ્ય પેદાશ—બાજરી, કપાસ, જુવાર, બર્ડા પર્વતમાંથી લોઢું ને ધોળા પથ્થર નીકળે છે.

હાલાર.

જામ હાલાના કોઇ વંશજોએ સોથી પહેલી હકૂમત બેસાડી તેથી આ પ્રાંતનું નામ હાલાર પડયું છે.

પર્વત—(૧) બરડો (૨) ઠાંગો (૩) આલોંઝ (૪) ઓસમ એ ડુંગર ઉપર માતરી માતાનું દેરૂં છે, ત્યાં હિંદુઓ જાત્રા કરવા જાયછે.

નદીઓ—(૧) આજી (૨) ઉંડ (૩) નાગમતી (૪) રંગમતી (૫) ધી (૬) આપા (૭) રામાવતી (૮) ડેમાઈ (૯) ગોંડલી (૧૦) ભાદર (૧૧) વેણું (૧૨) વરતુ (૧૩) મોજ.

(૧) આજી—એ સરધાર પાસેથી નીકળી કચ્છના અખાતને મળેછે તે ઉપર સરધાર, રાજકોટ, પડધરી, ને બાળંભા છે. આ નદીમાંથી આગળ સોનાની રજ જડતી હતી.

(૨) ઉંડ—બરડા ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના અખાતને મળેછે. તે ઉપર કાળાવડ, જાળીયા, ને જોડીયા છે.

(૩) નાગમતી (૪) રંગમતી—બરડા ડુંગરમાંથી નીકળી નવાનગર પાસે એકઠી થઈ કચ્છના અખાતને મળેછે તે ઉપર નવાનગર ને બેડીછે.

(૫) ડેમાઈ—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી આજીને મળેછે. તે ઉપર ટંકારા, કોચલી ને બેલા છે.

(૬) ગોંડલી—સરધાર પાસેથી નીકળી ભાદરને મળેછે તે ઉપર બાંડવા ને માંડલ છે.

(૭) વેણું—બરડા ડુંગરમાંથી નીકળી ભાદરને મળેછે. તે ઉપર ધ્રાફા, નીલાખા ને ઉપલેટા છે.

(૮) મોજ—બરડા ડુંગરમાંથી નીકળી ભાદરને મળે છે તે ઉપર ખાખીજાળીઆ છે.

(૯) ઘી—બરડા ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના અખાતને મ છે. તે ઉપર ખંભાળીયા સલાયા છે.

(૧૦) આપા—કચ્છના અખાતને મળેછે.

બંદર—જોડીયા, બેડી, સલાયા.

પ્રખ્યાતિવાળા શહેર—નવાનગર, રંગમતી ને નાગમતીના સંગમ ઉપર પહેલા વર્ગનું શહેર છે, ત્યાં જામસાહેબ રાજ કરેછે એમાં અતલસ, કીનખાબ, કસબ, બાંધણી, સુરમો, કંકુ,ને મોતી વખણાય છે તેમાં ટંકશાળ છે. તેમાં જામશાહી કોરી પડેછે તેની પાસેના દરિયામાંથી મોતી ને ધોળા પરવાળા જડેછે. એનું બીજું નામ જામનગર કે નગર છે. રાજકોટ—આજી નદી ઉપર બીજા વર્ગનું શેહેર છે તેમાં પોલીટીકાલ એજંટ રહેછે તેમાં લસ્કરી કાંપ છે. તેમાં રાજકુમાર કોલેજ, ટ્રેનિંગકોલેજો, અને ઇંગ્રેજી હાઇસ્કુલ છે. ગોંડલ—તેમાં ગોળ વખણાય છે. ખંભાળીઆ—તેમાં લોઢાની ખાણો છે. બાલાચઢી—હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે. ભાણવડ—તેની પાસે ભાણનાથ મહાદેવનું દેરૂં છે તેની પાસેના ડુંગરમાંથી આરસપહાણ નીકળે છે. બાડલા—તેની પાસે લોઢાની ખાણો છે. આમરણ—તેમાં દીવાલશા પીરની જગા છે. ધોરાજી—ત્યાંથી પોરબંદર લાઇન શરૂ થાયછે. કાલાવડ—તેમાં શીતળા માતાનું દેરૂં છે.

મોટાંગામ—નવાનગર, ગોંડળ, ધ્રોળ, રાજકોટ, વીરપુર, કોટડા, સાંગાણી, વસાવડ, ગવરીદડ, પાલ, મેંગણી, ગઢકા, ઉપલેટા, સુપેડી, જોધપૂર, ભાયાવદર, ઢાક, રાણપુર, મેવાસા, ધ્રાફા, લોધીકા, મૂળીલા, સલાયાં, હાડીપાણા, બાળંભા, ખંભાળીઆ, સરપદડ, પડધરી, શાહપર, કુહાડવા, વડાલે, દડવા, ખોખરી, ભાણવડ, વણથળી, સણોસરા, પાનેલી, ગણોદ, કંડોરણા. આટકોટ, અમરાપૂર, મોટીમારડ, સુલતાનપૂર આંબરડી, મોવીઆ, ખાંબા, હળેડા, ભાટીઆ, જાલીયાદેવાણી, બેડીબંદર.

નાનાં ગામ—કોઠારીઆ, નીકાવા, બારા, પડાળાં, ધ્રુવવા, લાલપૂર, ખાખીજાળીઆ, સરસાઇ, રાણુ, જાંબુડા, ખરેડી, વાવલી, નેકનામ, ભાડવા, રાજપુરા, બળસાણી, ગુંદા, મેખાટીંબા, ધ્રુમલી, કોલીથડ, હરફાળા, ચીત્રાવડ, ગુંમટા, લાંબા, મોટીગોપ, વડાળા, શેઠવાળુ, કોળકી, રામોદ, બાળધોઇ, ધ્રુડસીયુ, ધુતારપર, મોરજડ, ગીંગણી, ધોરાવદર, આંડણ, કુંડલા, પાંચદેવળી નેપણી, ખીજડીયા.

નીપજ—કપાસ, કઠોળ, ઘઉં, બાજરી, જુવાર, શેરડી વગેરે.

મચ્છુ કાંઠો.

મચ્છુકાંઠો—એ નામ મચ્છુ નદીના ઉપરથી પડયું છે.

નદીઓ—મચ્છુ, ઘોડાધ્રોઇ, ડેમાઇ.

(૧) ઘોડાધ્રોઇ—જેતપુર પાસે થઈ કચ્છના અખાતને મળે છે તે ઉપર વરડુસર, જેતપૂર છે.

શેહેરો—મોરબી પેહેલા વર્ગનું શેહેર છે. તેમાં તાંબા પીતળનાં ને કાંસાના વાસણ થાય છે ને કાળા પથર નીકળે છે તેની ખરળ થાય છે માળીઆ તે મીઆણાનું ગામ છે. ટંકારા તેમાં અકીકનાં તથા લોહીના પથ્થર થાય છે.

બીજાંગામ—વવાણીઆ, આધોઇ, મેઘપર, દેરાળું, લેલા, જંઘી.

નાનાંગામ—ખાનપૂર, વાઘપર, ઝીંદીઆળી, પાનેળી, ગાળા, સુંદ્ર, બગથાળા, માણેકવાડા, પંચાસર, કુંભારીઆ, ગુંગણી, જેતપૂર,

સંકમપર, મોટીઅદાળ, દેહીસરા, આંબરડી, ધાટીલા, વાવડી, સરવડ.

પેદાશ—કપાસ, જુવાર, અડદ, મગ, બાજરી.

ઓખામંડળ.

ઓખામંડળ—ઓખાના નામ ઉપરથી ઓખામંડળ પડયું છે. આ પ્રાંત ગાયકવાડ સરકારને તાબેછે.

નદીઓ—ઓખા ને ગોમતી એ બંને આરબી સમુદ્રને મળેછે.

બેટ—શંખોદ્ધાર.

શેહેરો—દ્વારકા તેમાં રણછોડજીની મૂર્ત્તિ છે ને જાત્રાનું ઠેકાણું છે. આરંભડુ જાત્રાએ આવનાર માણસને છાપ મારેછે. કચ્છગઢ કચ્છના રાવને તાબેછે.

બીજાં નાનાંગામ—વરવાળું, પોશીતરું, ધીણાકી, મઢી, ગોપી, વસાઈ.

પેદાશ—કઠોળ, જુવાર, બાજરી.

સામાન્ય વર્ણન.

બેટ—(૧) પીરમ (૨) ચાંચ (શીયાળપાસે) (૩) શીયાળ (૪) દીવ. (૫) શંખોદ્ધાર (૬) ચાંકા (કચ્છના અખાતમાં.)

ભુશીર—દીવને જગતપોઇંટ.

અખાત—કચ્છનો ને ખંભાતનો.

રણ—કચ્છનું, પાટડી ને ખંભાતનું.

સરોવર—નળ, દ્વીપકલ્પ, કાઠીયાવાડ, ફીરંગીનો મૂલક દીવ.

હબશીનો મૂલક—જાફરાબાદ, શીયાળ બેટ.

ગાયકવાડી મૂલક—ઓખામંડળ પરગણું, દામનગર, શીયાનગર, શાહપૂર, અમરેલી, ધારી, કોડીનાર, ધ્રાંટાવડ.

હવા ખાવાના ઠેકાણાં—બાલાચઢી, વેરાવળ, ગોપનાથ, હાથલકુડા, (ઘોઘાપાસે.)

જાત્રાના ઠેકાણાં—શેત્રુંજય, મૂળી, ગઢડા, ગીરનાર, સોમનાથપાટણ, તુળશીશ્યામ, પોરબંદર, માધવપૂર, દ્વારકા, બેટ.

બંદર—વવાણીઆ, જોડીઆ, બેડી, સલાયા, દ્વારકા, મીઆણી, પોરબંદર, નવીબંદર, માધવપૂર, શીલ, માંગરોળ, ચોરવાડ, વેરાવળ, દીવ, જાફ્રાબાદ, ભેરાઇ, પીપાવાવા, મહુવા, સુલતાનપર, સુંદરાઈ, ઘોઘા, ભાવનગર, ધોલેરા.

ધર્મ—હિંદુ, જૈન, મુસલમાન.

નદીઓનાં મૂળ.

ચોટીલા ડુંગરમાંથી નીકળનારી—સુકભાદર, વઢવાણનો ભોગાવો, લીમડીનો ભોગાવો, બાભણુ, ઉતાવળી, ઘેલો, મચ્છુ, કાળુભાર.

ગીર પર્વતમાંથી નીકળનારી—શેત્રુંજી, ધાતરવડી, રાયડી, રૂપેણુ, રાવળ, મચ્છુ, કીશીંગવડો, સરસ્વતી, હીરણુ, ઓઝાત, ઉબેણુ, ને સાંબળી.

બર્ડા પર્વતમાંથી નીકળનારી—ઉંડ, રંગમતી, ઘી, આપા, રામાવતી, મોજ.

શેત્રુંજામાંથી—બગડ ને ધોળાદ્રી.

નદીઓનાં મૂખ.

આરબી સમુદ્રને મળનારી નદીઓ—ભાદર, હીરણુ, શીંગવડો, સાવળી, સાંમત, રાવળ, મચ્છુદ્રી, રૂપેણુ, રાયડી, ધાતરવડી, માળણુ, બગડ, મેધળ, ઓખા ને ગોમતી.

ખંભાતના અખાતને મળનારી નદીઓ—શેત્રુંજી, કાળુભાર, ઉતાવળી, શુકભાદર.

કચ્છના અખાતને મળનારી નદીઓ—રંગમતી, નાગમતી, ઘી, આપા, આજી, રામાવતી, ઉંડ, ડેમાર્ફ.

કચ્છના રણને મળનારી નદીઓ—મચ્છુ, ઘોડાધ્રાઈ, બાભણુ, ફંફાવટી. ઉમઈ, ફલકુ, બ્રોંડરા, ચંદ્રભાગા.

નળ સરોવરમાં મળનારી નદીઓ—વઢવાણનો ભોગાવો, ને લીમડીનો ભોગાવો.

આ ઇલાકામાં મોટામાં મોટો પ્રાંત હાલાર. મોટા પહાડ ગીરનાર. મોટું શેહેર ભાવનગર. મોટી નદી ભાદર. મોટી છાવણી રાજકોટ.

બેવડા નામ.

કાઠીયાવાડ–સોરાષ્ટ પાટણ–સોમનાથ અથવા પ્રભાસપાટણ. નવાનગર–જામનગર કે નગર. શેત્રુંજો–સીધ્ધાચળ. પોરબંદર–સુદામાપુર. બર્ડો–જેઠવાડ. જુનાગઢ–જીર્ણગઢ. વઢવાણ–વર્ધમાનપુરી. સાયલા–ભગતનું ગામ.

સરકારી થાણા.

ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં—વઢવાણ કેમ્પ, ચોટીલા, બોઇકા, દસાડા, વીંછીઆગઢ, પાળીયાદ.

ગોહીલવાડમાં—સોનગઢ, ચમારડી, ચોક, ડાઠા, બાબરા.

સોરઠમાં—જેતલસર, બગસરા, લાખાપાદર, ડેડાણ.

હાલારમાં—રાજકોટ, માળીઆ, લોધીકા, ધ્રાફા, મુળીયા.

પરચુરણ હકીકત.

નળકાંઠો—ઝાલાવાડની ઉત્તરમાં કચ્છનું રણ અને પૂર્વ તરફનું નીચાણવાળુ રણ, જેમાં બારેમાસ પાણી ભરાઇ રહેછે તેને નળ સરોવર કહેછે અને તેની આસપાસના મૂલકને નળ કાંઠો કહેછે.

પંચાળ—થાન, ભીમોરૂં અને મેવાસ એ ગામોની પાસેના કેટલાએક ભાગોને પંચાળ કહેછે.

ભાલ—ઝાલાવાડની પૂર્વ તરફના કેટલાએક ભાગને ભાલ કહેછે.

ગર—ગીર પર્વતની આસપાસના મૂલકને ગર કાંઠો કહેછે.

કંઠાળ—દરીઆ પાસેના મૂલકને કંઠાળ કહેછે.

નાઘેરનો મૂલક—ચોરવાડથી જાફરાબાદ સુધી.

ઘેડનો મુલક—માધવપૂરથી નવીબંદર સુધી.

ખારોપાટ—લીલીઆની આસપાસનો ભાગ.

વર્ગવાર તાલુકા.

પેહેલો વર્ગ.

૧ જુનગઢના નવાબ બાબી મુસલમાન
૨ નવાનગરના જામ જાડેજા રજપૂત
૩ ભાવનગરના રાઓળ ગોહેલ રજપૂત
૪ ધ્રાંગધ્રાના રાજ ઝાલા રજપૂત
૫ મોરબીના ઠાકોર જાડેજા રજપૂત
૬ ગોંડળના ઠાકોર જાડેજા રજપૂત
૭ પોરબંદરના રાણા જેઠવા રજપૂત

બીજો વર્ગ.

૧ વાંકાનેરના રાજ ઝાલા રજપૂત
૨ પાલીતાણાના ઠાકોર ગોહેલરજપૂત
૩ ધ્રોળના ઠાકોર જાડેજારજપૂત
૪ લીમડીના ઠાકોર ઝાલા રજપૂત.
૫ રાજકોટના ઠાકોર જાડેજારજપૂત
૬ વઢવાણના ઠાકોર ઝાલારજપૂત
૭ જાફરાબાદનાસીદીહબશીમુસલમાન

ત્રીજો વર્ગ.

૧ વળાના ઠાકોર ગોહેલ રજપૂત
૨ લખતરના ઠાકોર ઝાલારજપૂત
૩ બાટવાના બાબી બાબીમુસલમાન
૪ જસદણના રાજા ખાચરકાઠી
૫ સાયલાના ઠાકોર ઝાલારજપૂત
૬ ચુડાના ઠાકોર ઝાલારજપૂત

ચોથો વર્ગ.

૧ મુળીના ઠાકોર ગોહેલ રજપૂત
૨ લાઠીના ઠાકોર ગોહેલરજપૂત
૩ બજાણાના મલેક મલેકમુસલમાન
૪ વીરપૂરના ઠાકોર જાડેજારજપૂત
૫ જેતપૂરના રાજા વાળા કાઠી
૬ કોટડા સાંગણીના ઠાકોર જાડેજા રજપૂત
૭ માળીઆના ઠાકોર જાડેજારજપૂ

આગગાડીના રસ્તા અને સ્ટેશનો.

